

16+

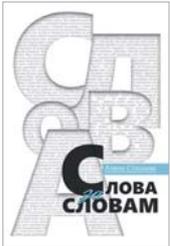

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 16 (5173) 22 красавіка 2022 г.

ISSN 0024-4686

Еднасьць
слова
з жыццём
стар. 6

Песняры
на мове
эсперанта
стар. 10

Кожны
штрых
як цуд
стар. 12

Напамін і надзея

Фота Кастуся Дробава.

Гэтымі днямі атмасфера напоўнена своеасаблівым адчуваннем радасці з ледзь улоўным прысмакам смутку. Быццам табе доўга-доўга было цяжка — і вось яно ўжо за спінай, а з табою — толькі праявы любові, яе пераможнай сілы і ўсёмагутнай сутнасці. Вялікдзень — найсвятлейшае хрысціянскае свята, што адзначаюць вернікі гэтымі днямі. У аснове яго — панаванне жыцця над смерцю, прымірэнне Бога і чалавека праз дараванне і неўміручасць Боскай стваральнай асновы, уваскрэсенне Хрыста, перамога добрых сіл над злымі — як напамін чалавеку аб найвышэйшым сэнсе зямнога быцця, часта схаваным за знешнім бокам існавання ў гэтым складаным свеце, ілюзорнасцю штодзённых клопатаў, прыземленых і ментальных, праблем, матэрыяльных і экзістэнцыяльных; аб часовасці ўсяго, што адбываецца, аб канечнасці адрэзка пад назвай жыццё. І... аб сустрэчы, якая адбудзецца пасля...

І сус Хрыстос узяў на Сябе грахі ўсяго чалавецтва. Ці варта яно такой Ахвяры? Адказ на гэтае пытанне, мусіць, шукаў кожны, хто звык задумвацца над няпростымі быццёвымі праблемамі, над жыццёвымі ісцінамі, якія толькі на першы погляд падаюцца адназначнымі.

Тым не менш адказ ужо ёсць. Дзве тысячы гадоў таму яго даў чалавецтву Сам Бог — як шанц, як надзею і як запрашэнне далучыцца да сонму свайго Боскага воінства, поруч з Сабою змагацца на баку Святла... Ахвяра, якая была зроблена Богам-Айцом, страшная — Бог-Сын. Але сэнс яе — у Любові. Надта моцна палюбіў Бог створанага Ім чалавека...

Менавіта таму сэнс жыцця — не ў смерці. У Любові...

«ЛіМ»-акцэнт

Памяць. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падчас наведвання дзяржаўнага мемарыяльнага комплексу «Хатынь» даручыў да 80-годдзя трагедыі пабудавать тут новы музей і правесці ўсе неабходныя рэстаўрацыйныя работы. Як далажыў Прэзідэнт дырэктар «Хатыні» Артур Зельскі, у мемарыяльным комплексе плануецца капітальны рамонт з мадэрнізацыяй і элементамі рэстаўрацыі. Што датычыць музея, згодна з канцэпцыяй, гэта будзе аднапавярховы будынак агульнай плошчай 1 тыс. кв. м з кругавым рухам па шасці выставачных залах. «Мы павінны да гэтага юбілею зрабіць усё, — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка. — Неадкладна пачынаеце будаваць музей. Галоўнае — экспазіцыя, якая там будзе».

Наведваючы мемарыяльны комплекс, Прэзідэнт усклаў кветкі да манумента «Няскораны чалавек» і прыняў удзел у рэспубліканскім суботніку. Кіраўнік дзяржавы ў складзе брыгады працаваў на закладцы парку гістарычнай памяці: 149 саджанцаў — па колькасці загінулых жыхароў вёскі Хатынь. Таксама высаджаны плодвыя дрэвы і кусты каля сімвалічных зрубав дамоў. «Як сімвал таго, што, якія б ні былі цяжкасці і часы, жыццё прадаўжаецца. І тут яно таксама, нягледзячы на гэты жорсткі гістарычны сімвалізм», — адзначыў беларускі лідар. Падкрэслена, што ўсе заробленыя ў Беларусі на суботніку сродкі павінны быць накіраваны на развіццё мемарыяльнага комплексу «Хатынь».

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі віншаваў народную артыстку РСФСР Святлану Немалеяву з юбілеем. «Ваша непаўторнае сцэнічнае майстэрства, абрамленае жаночай прыгажосцю і шармам, шчыра палюбілася гледачам розных пакаленняў, а ўнікальныя ролі ў тэатры і кіно папоўнілі залаты фонд савецкай і расійскай культуры», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка выказаў перакананне, што творчасць Святланы Немалеявай і ў далейшым будзе дарыць радасць і садзейнічаць умацаванню дружалюбных суязяў і паміж Беларуссю і Расіяй.

Супрацоўніцтва. У Савеце Рэспублікі пад кіраўніцтвам старшын Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу па адукацыі, навуцы, культуры і сацыяльным развіцці Віктара Лісковіча прайшла нарада па пытаннях падрыхтоўкі сумеснага беларуска-расійскага праекта «Цягнік Памяці». У мерапрыемстве ўзяла ўдзел расійская дэлегацыя на чале з першым намеснікам кіраўніка апарату Савета Федэрацыі Федэральнага сходу Расіі Львом Шчарбаковым, інфармуе БелТА. Праект ініцыяваны кіраўнікамі верхніх палат парламентаў Беларусі і Расіі — старшынёй Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Наталляй Качанавай і старшынёй Савета Федэрацыі Расійскай Федэрацыі Валянцінай Мацвіенкай. Удзельнікамі стануць 200 беларускіх і расійскіх школьнікаў. Праект пройдзе ў дні правядзення IX Форуму рэгіёнаў Беларусі і Расіі. «Цягнік Памяці» стартуе 22 чэрвеня ў Брэсце, праедзе па гарадах Беларусі і Расіі і фінішуе ў Мінску 3 ліпеня.

Конкурс. У Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь вызначылі пераможцу конкурсу па выбары выдання кнігі серыі «Школьная бібліятэка» з выкарыстаннем шрыфту Брайля для дзяцей-інвалідаў па зроку. Як паведамляецца на афіцыйным сайце міністэрства, ім стала Выдавецкае рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Народнага асвета».

Фэстываль. Адбылося пасяджэнне арганізацыйнага камітэта па правядзенні XXI Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі «Маладзечна-2022», які запланаваны на 10 і 11 чэрвеня. Упершыню фестываль пройдзе без ідэйнага натхняльніка і нязменнага ўдзельніка, дырэктара — мастацкага кіраўніка Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Беларусі, народнага артыста Беларусі Міхаіла Фінбергера, адзначыў і праслужбе Міністэрства культуры. Захаваўшы традыцыі правядзення, неабходна напоўніць іх новым зместам, адзначыў міністр культуры Анатоль Маркевіч. «Справа гонару для кожнага з нас — правесці фестываль так, каб не знізіць яго творчую планку і годна ўшанаваць памяць аб вялікім Мастра», — падкрэсліў кіраўнік ведамства.

Пашана. Помнік народнаму пісьменніку Беларусі Івану Шамякіну ўстановаць у Добрушы да Дня беларускага пісьменства. «Рашэнне аб устаўнаўленні помніка выдатнаму творцу ў яго родным Добрушскім раёне было прынята ў мінулым годзе. Менавіта ў 2021-м уся беларуская грамадскасць адзначала 100-годдзе з дня нараджэння Івана Пятровіча Шамякіна», — цытуе БелТА начальніка галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Гомельскага аблвыканкама Дзяніса Язерскага. На суд журы прадставілі 6 праектаў помніка. Перамагла работа аўтарскага калектыву Уладзіміра Піпіна і Канстанціна Касцючэнка. Помнік установаць на праспекце Міру ў Добрушы.

Традыцыі. У выставачным комплексе Нацыянальнай бібліятэкі правялі майстар-клас па дэкаратыўна-прыкладным мастацтвах. Наведвальнікам прапанавалі зрабіць асаблівае велікоднае яйка. Урок майстэрства можна было атрымаць ад майстра народнай творчасці па роспісе як воскам у тэхніцы «пісанка» Волгі Хачковай, кіраўніка народнай студыі дэкаратыўна-прыкладной творчасці «Бусліяна» Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі, распавялі ў НББ. Такім чынам працягваецца цыкл майстар-класаў Нацыянальнай бібліятэкі з відомымі народнымі майстрамі краіны ў рамках выставачнага праекта «Жывыя крыніцы», прымаркаванага да Года гістарычнай памяці.

Агляд афіцыйных падзей ад Інэсы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Верх еўрапейскага цыннізму і нахабства

Вайна ў розумах і свядомасці жыхароў планеты набывае ўсё большы размах. Пры гэтым усё пераварочваецца з ног на галаву. Найперш многія палітыкі, арганізатары інфармацыйнай вайны імкнуцца сказіць гістарычныя факты, прыўнесці ў свядомасць пакаленняў маладых людзей хлусню і бруд.

Як рэакцыя на гэта — заява Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі аб недапушчальнасці акцый, накіраваных на зрыў святкавання Дня Перамогі над нацысцкай Германіяй.

«Набліжаецца 77-я гадавіна вялікай Перамогі савецкага народа і ўсіх народаў антыгітлераўскай кааліцыі над нацысцкай Германіяй, гадавіна заканчэння Другой сусветнай вайны ў Еўропе, — гаворыцца ў заяве, якую падпісалі беларускія пісьменнікі. — Незалежна ад палітычных сістэм у краінах-пераможцах і ўваходжаня ў розныя ваенныя блокі святасць подзвігу нашых бацькоў і дзядоў доўгія гады не падлягала сумневу.

Але шмат што змяняецца не ў лепшы бок. З пачуццём абурэння мы, пісьменнікі Беларусі, пачулі пра акт, учынены 10 красавіка на тэрыторыі мемарыяльнага комплексу «Бухенвальд». Неўстаноўленая асоба (пакуль яшчэ не ўстаноўленая) зняла дзяржаўны флаг Беларусі, які стаў у шэрагу іншых дзяржаўных флагаў, і замяніла яго на бел-чырвона-белы. Ён так і застаўся вісець у наступныя дні. Калі ў гагосцы кароткая памяць, нагадваем: у нацысцкіх канцлагерах масава знішчаліся ўраджэнцы Беларусі, а зганялі іх, як жывёлу на забой, паліцаі-каларацыяністы, якія выкарыстоўвалі бел-чырвона-белую сімволіку. Генеральная пракуратура Беларусі ў сувязі з гэтым узбудзіла крымінальную справу па факце распылення нацыянальнай варажасці і дасць прававую ацэнку зробленаму. Мы сваю ацэнку гатовы даць ужо зараз: гэта пльавок у твар беларусаў.

Не меншае абурэнне выклікае прыняцце латышскім Сеймам закона, які аб'яўляе 9 мая днём памяці загінулых ва Украіне. У рэспубліцы настане жалоба, 8 і 9 мая забараняюцца любыя святочныя мерапрыемствы і салоты.

Лічым гэтае рашэнне непрымальным. Кіраўніцтва нашай дзяржавы актыўна садзейнічае перамовам паміж расійскай і ўкраінскай дэлегацыямі дзеля найхутчэйшага спынення агню. Адначасова мы рыхтуемся да 9 Мая — дня наступлення міру на шматпакутнай зямлі Еўропы, нашага агульнага дома з іншымі народамі. Менавіта міру і гарантыі бяспекі зараз не хапае больш за ўсё.

Мы перакананы, што забарона святкавання Дня Перамогі ўяўляе сабой верх цыннізму і крывадушнасці, хоць і не здзіўляе. Скажам прама: значная частка латышоў ваявала на баку гітлераўцаў супраць Чырвонай арміі і савецкіх партызан, а не супраць нацыстаў. Немцы сфарміравалі дзве латышскія добраахвотніцкія дывізіі СС, якія змагаліся на Усходнім фронце, праз іх прайшло звыш 115 тысяч легіянераў. Беларусы добра памятаюць карныя акцыі латышскіх паліцаў, што не саступаюць у жорсткасці ўкраінскім нацыяналістам, якія спалілі Хатынь. Абразлівы для сусветнай супольнасці факт: ветэраны дывізіі латышскага легіёна СС, якія дажылі да нашых дзён, карыстаюцца ў рэспубліцы пашанай і павагай.

А ў нас свая гістарычная памяць: мы шануем герояў 43-й гвардзейскай Латышскай стралковай дывізіі Чырвонай арміі.

Адмовай ад святкавання 9 Мая сучасная латышская ўлада канчаткова пераводзіць краіну з ліку пераможцаў нацызму ў шэрагі пераможаных памагатах гітлераўцаў. А ўздым у Германіі сцяга, які сімвалізуе, акрамя ўсяго іншага, вяртанне да нядобрых часоў, калі беларускія нацыянал-здраднікі супрацоўнічалі за капутамі, сведчыць пра высяпанне ў німецкім грамадстве вельмі трывожных тэндэнцый.

Саюз пісьменнікаў Беларусі заклікае ўсіх літаратараў Германіі і Латвіі, усіх дзеячаў культуры і мастацтва Еўропы данесці да кіруючых колаў і да выбаршчыкаў у сваіх дзяржавах відавочную думку аб абсурднасці і недапушчальнасці скажэння ваеннай гісторыі. Германскі нацызм прайграў і быў знішчаны. Навошта ісці за пераможанымі і паўтараць заведамыя пагібельны шлях?»

Натхненне для спартсменаў

Алена Стэльмах і Уладзіслаў Цыдзік на працягу пяці гадоў на розных пляцоўках Беларусі і за мяжой рэалізоўваюць літаратурна-патрыятычны праект «Бачу Беларусь такой». Праз фотавыстаўкі, кнігі яго аўтары хочуць данесці значную для кожнага беларуса каштоўнасць: любоў да сваёй радзімы.

Спалучэнне розных відаў мастацтва дазваляе чуліва закрануць пачуцці, якія ствараюць высокі душэўны настрой ва ўсіх, хто далучаецца да праекта. Аўтары прадстаўляюць Беларусь як велічную і моцную дзяржаву са старажытнай гісторыяй, краіну, якая штодзёна набывае новы сучасны выгляд.

Звяртаюцца і да тэмы малой радзімы, адкуль ідуць вытокі станаўлення асобы, за што трывала трымаюцца карэннычкі нягаснага памяці.

Пацвярджэннем вялікай значнасці праекта стала яго прэзентацыя ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце фізічнай культуры ў Мінску.

Для ўсіх нас вельмі прыемна, калі нашы спартсмены дасягаюць вышэйшых у спорце, калі пераможна лунае беларускі сцяг, — зазначыла Алена Стэльмах. — Мы ведаем: каб стаць першым, важна мець выдатную фізічную падрыхтоўку, але часцей за ўсё дапамагае таму сіла духу, падмурак якой — глыбокае адчуванне радзімы. Родны кут, бацькі, зямлякі — дарата для кожнага спартсмена каштоўнасці, якія

ўзмацняюць волю да перамогі. Таму мы з вялікім задавальненнем сустракаемся са студэнтамі, аспірантамі, выкладчыкамі універсітэта.

Асаблівацю прэзентацыя праекта «Бачу Беларусь такой» стала тое, што студэнты з вялікай цікавасцю знаёміліся з вершамі, размешчанымі ў кнігах, і, натхнёныя паэтычнымі радкамі, агучылі іх са сцэны.

— Закончыўшы ўніверсітэт, вы будзеце выхоўваць новыя пакаленні беларусаў. Ад вашай працы залежыць здароўе нашай нацыі. Няхай спартыўнае майстэрства вашых выхаванцаў праславіць Беларусь! — пажадаў маладым калегам Уладзіслаў Цыдзік, які шмат гадоў звязаны са спортам.

Марыя ЛПЕНЬ

прэзентацыя

Жыццё літары

На старонках альбома «ЛітАрт. Знакі беларускага алфавіта», прэзентацыя якога нядаўна прайшла ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, прадстаўлены навуковыя артыкулы і мастацтвазнаўчыя аналітычныя развагі, а галоўнае — пайўнацэнная экспазіцыя майстроў: ад знакаў Францыска Скарыны да сучасных лагатыпаў кампаній і арт-плакатаў.

Альбом прысвечаны айчынным мастацтвам шрыфтоў і ўяўляе сабой візуальную энцыклапедыю шрыфту як кода ідэнтычнасці беларусаў. Мастацтвазнаўцы сабралі ў кнізе падрабязную біяграфію аб'яднання «ЛітАрт» — ужо дваццаць гадоў яно праектуе шрыфты і ўводзіць каліграфію ў ранг вядучых мастацтваў краіны. Так паўстала ўнікальная

нацыянальная школа графікі і шрыфту, заснаваная на традыцыях выданняў нашага першадрукара, а таксама напрацоўках авангарднага мастацтва XX стагоддзя.

Дзяліліся ўражаннямі і распавядалі аб падрыхтоўцы выдання на

літаратурнай імпрэзе заснавальнік і куратар аб'яднання «ЛітАрт», каліграф, прафесар Павел Семчанка, мастацтвазнаўца, першы намеснік старшын Саюза мастакоў Беларусі Наталля Шаранговіч, мастак, каліграф, дацэнт кафедры графічнага дызайну Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Геннадзь Мапур, а таксама вядучы спецыяліст выдавецтва «Беларусь» (пад дахам якога альбом пабачыў свет) Анжэла Садоўская. Было адзначана, што жыццё літары ў агульнай плыні гісторыі — як міг. Літара не з'яўляецца раз і назаўсёды застылай формай: як і чалавек, жыве, змяняецца, развіваецца. Таму не выключана, што праз нейкі час у нашым алфавіце з'явіцца новыя — тыя, што адным знакам будуць перадаваць, напрыклад, гукі «дж» і «дз».

Марыя ЯРАШЭВІЧ

конкурсы

Ганаруся Радзімай

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры сумесна з Мінскім гарадскім аддзяленнем грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд міру» і грамадскім аб'яднаннем «Саюз пісьменнікаў Беларусі» абвясцілі аб конкурсе «Чытаю на мове — ганаруся Бацькаўшчынай!»

Мэта — прывіціць маладому пакаленню агульначалавечых, маральных і патрыятычных каштоўнасцей яго народа, знаёмства з жыццём і творчасцю айчынных праявіўцаў і паэтаў, абуджанне цікавасці да кнігі, фарміраванне беражлівага стаўлення да прыроды і навакольнага асяроддзя, стымуляванне

эстэтычнага развіцця і творчага патэнцыялу, а таксама выяўленне адораных дзяцей і маладых талентаў.

Творчае спаборніцтва праводзіцца сярод навучэнцаў устаноў адукацыі сеткі «Школы міру» г. Мінска з I да XI класа ў трох узростах катэгорыях: маладшая група (I—IV класы),

сярэдняя (V—VIII класы) і старэйшая (IX—XI класы).

Да ўдзелу ў конкурсе прымаюцца аўтарскія відэаролікі, у якіх вучні чытаюць твор ці фрагмент твора беларускага паэта або праявіўца на роднай мове пра любоў да прыроды і беражлівае стаўленне да навакольнага асяроддзя. Заяўкі на ўдзел дасылаюцца на электронную пошту bellitmuseum@tut.by да 12 мая.

Вынікі будучы падводзіцца на падставе анлайн-галасавання карыстальнікамі

сеткі Instagram у акаўнце [@bellitmuseum](https://www.instagram.com/bellitmuseum) 14 і 15 мая гэтага года.

Урачыстае ўзнагароджанне абудзецца ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры 21 мая ў межах праграмы «Ноч музеяў — 2022».

стасункі

У творчасці межаў няма

Сустрэча з удзелам беларускіх і расійскіх пісьменнікаў, членаў гомельскіх літаратурных аб'яднанняў, гурткоў, клубаў і аматарскіх літаратурных аб'яднанняў Валгаградскай вобласці ладзілася ў бібліятэцы-філіяле № 3 імя Еўдакіма Раманава дзяржаўнай устаноў «Сетка публічных бібліятэк горада Гомеля».

Горад над Сожам — заключны пункт вандравання актывістаў і ўдзельнікаў міжнароднага фестывалю «Сузор'е», які праходзіць ужо на працягу пяці гадоў у раённым цэнтры Елань Валгаградскай вобласці. Суарганізатар фестывалю і стваральнік аднайменнага альманаха з беларускага боку — асіповіцкая паэтка Тамара Кавальчук, якая нядаўна прынята ў Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Удзельнікаў міжнароднай літаратурнай сустрэчы ў сценах адной з найстарэйшых бібліятэк абласнога цэнтра віталі яе загадчыца Святлана Гардзева, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч. Кіраўнік творчай суполкі распавёў пра літаратурнае жыццё рэгіёна і фестывальны рух, які аб'ядноўвае славянскіх літаратараў амаль два дзесяцігоддзі. Прадставіў гасцям і ўдзельнікам сустрэчы міжнародны альманах «Лігара» (выходзіць штогод на беларускай, рускай і украінскай мовах) сумесныя калектывныя

зборнікі творцаў Гомеля, Бранска, Краснадара і Курска, а таксама выказаў упэўненасць, што кантакты, накіраваныя на адзінства славянскіх народаў, будуць працягвацца.

— Такая ж мэта і фестывалю «Сузор'е», — зазначыла Тамара Кавальчук. Яна распавяла пра малады фест у Елані, пра выданне, якое цяпер бярэ пад сваё «крыло» Мінскае гарадское аддзяленне СПБ. Прысутныя даведаліся пра аматарскае літаратурнае аб'яднанне «Лігартар» (г. Асіповічы) на чале з Тамарай Кавальчук.

З цікавасцю пазнаёміліся гамельчане з творчасцю члена расійскага Саюза пісьменнікаў, кіраўніка літаб'яднання «Светач» (г. Елань) Наталія Агасцянава, члена гэтай суполкі Сяргея Каверчанка, кіраўніка літаратурнага аб'яднання «Крыніца» г. Кумылга Таццяны Малахавай і іншых гасцей. А пачуццё сапраўднага свята яднання братэрскіх народаў стварыў заслужаны артыст Расіі Генадзь Маннік, які выканаў песні на вершы беларускіх і расійскіх паэтаў, аўтарскія і аўтэнтчныя казачыя мелодыі.

Сваёй творчасцю падзяліліся і члены СПБ Тамара Кручанка, Міхась Болсун, Генадзь Говар і ўдзельнікі аматарскага літаратурнага аб'яднання «Новая Беліца», Наталія Іванова (арт-праект «Культурны кластар») і прадстаўнікі літаб'яднання «Пералеска».

Уладзімір МІКАЛАЕЎ

памяць

Жахлівыя старонкі гісторыі

Вялікая Айчынная вайна да гэтага часу рэкам адгукаецца ў сэрцах людзей, бо не сцерці з памяці старонкі генацыду, які панавалі на нашай зямлі.

У бібліятэках Астравецкага раёна памятаюць вязняў, якія прайшлі праз неймаверныя пакуты канцэнтрацыйных лагераў. У Кямелішкаўскай сельскай бібліятэцы прайшла гадзіна памяці «Нам завешчана памятка». Мерапрыемства ладзілася каля помніка ахвярам вайны і пачалося з хвілін маўчання. Прагучалі жахлівыя факты, якія мелі месца ў ваенныя гады. Своеасаблівы хронграф «Звон смутку» быў агучаны ў Міхалішкаўскай сельскай кніжніцы. Моладзь разам з бібліятэкарам наведвала яўрэйскі могілнік.

Час-рэвіем «Памяці ахвяр фашызму» ладзіўся ў Альхоўскай сельскай бібліятэцы. На мерапрыемства быў запрошаны настаўнік гісторыі Яўген Чабатароў, які раслуцмачыў дзеям і моладзі сутнасць паняццяў «генацыд», «фашызм».

У Гудагайскай сельскай кніжніцы адбылася інфармацыйна-пагрытычна гадзіна «Нельга забыць, нельга зразумець», падчас якой ішла размова пра злачынствы фашыстаў, а яшчэ аб тым, што адбылася з мірнымі жыхарамі, якія трапілі ў канцлагеры.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ

імпрэзы

Падарунак — кніга

У літаратурным клубе «Шчырасць» (публічная бібліятэка № 22 г. Мінска) адбыўся творчы вечар кіраўніка літаратурнага аб'яднання «Слова» Ганны Кашубы.

Яшчэ з дзяцінства Ганну захаплялі кнігі. Мабыць, таму пасля школы выбрала паліграфічнае вучылішча ў Мінску, пасля заканчэння якое ўладкавалася ў Гродзенскую друкарню. Але мара была — займацца літаратурнай творчасцю. Таму паступіла ў БДУ на факультэт журналістыкі. Працавала ў газетках, на радыё і тэлебачанні, загадвала аддзелам паэзіі ў часопісе «Нёман». Была загадчыцай аддзела рэстаўрацыі ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Вершы піша даўно, ёсць і апавяданні для дзяцей. У творчым набытку — пяць кніг. Асноўныя тэмы — Радзіма, сэнс жыцця, каханне.

Творца распавяла пра падрыхтоўку да друку кнігі пэсень, якія напісала на свае вершы, а на ўспамін пра сустрэчу падарыла бібліятэцы сваю кнігу прозы «Откровение» з аўтаграфам.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

не абмініце

Сустрэць валачобнікаў...

Паспяваць разам, дзедацца пра тое, які нашы ўдзельнікі сустрэкалі валачобнікаў і што сабою ўяўляў гэты велікодны абрад, пачуць этнаграфічныя запісы запрашае Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры.

А яшчэ — паглядзець выступленне гурта «Зарачанка» і разам паспяваць беларускія песні. Канцэрт-лекцыя абудзецца сёння ў 18.30.

Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб'яўляе конкурс на замыхненне пасад (да 5 гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу з далейшым заключеннем кантракта ў выпадку выбарання на тэрмін, вызначаны Наймальнікам:

№	Структурнае падраздзяленне	Пасада
1.	падрыхтоўчае аддзяленне	выкладчык (1,0 шт. адз.)

«ЛіМ»-люстэрка

Беларуска-расійскі круглы стол «Сусветная і прэзентацыя» прайшоў у анлайн-фармаце, піша «СБ. Беларусь сегодня». Сярод арганізатараў — Расійскі навукова-даследчы інстытут культуры і прыроднай спадчыны імя Д. С. Ліхачова (Масква). Удзельнічалі гісторыкі, рэстаўратары, археолагі, супрацоўнікі профільных ведамстваў Расійскай Федэрацыі. А таксама прадстаўнікі тых аб'ектаў на тэрыторыі Расіі, якія ўнесены ў Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. Ад Беларусі ўдзел бралі прадстаўнікі ўпраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры, аблвыканкамаў, Мірскага і Нясвіжскага замкаў.

Выстаўка «Санкт-Пецярбургская акадэмія мастацтваў імя Ільі Рэпіна сёння. Дыпломная работа» працуе ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага. Як паведамляюць арганізатары, упершыню ў Мінску прадстаўлена 45 найлепшых дыпломных работ выпускнікоў устаноў. Гэта жывапісныя, графічныя і скульптурныя творы, большая частка з якіх створана ў перыяд 2005—2021 гг., асобныя работы датуюцца 1980—1990 гг. Аўтары прадстаўляюць кампазіцыі на гістарычныя, міфалагічныя, біблейскія сюжэты, адлюстроўваюць будні і святы, паўсядзённае жыццё сучаснага чалавека. Праект арганізаваны сумесна з Мінскім дзяржаўным мастацкім каледжам імя А. К. Глебава пры падтрымцы міністэрства культуры Беларусі і Расіі, а таксама Прадстаўніцтва Расупрацоўніцтва ў Беларусі. Праводзіцца ў рамках святкавання 75-годдзя «Глебаўкі». Убачыць творы можна да 29 мая.

Студыя дзіцячай мультыплікацыі з'явіцца ў гэтым годзе Прастакавына Ніжагародскай вобласці, перадае «ИТАР-ТАСС». «Раённы турыстычны цэнтр і «Саюзмультфільм» падпісалі пагадненне аб выкарыстанні персанажаў любімага мультфільма і разам плануецца навучаць дзяцей», — цытуе агенства словы кіраўніка рэгіёна Леба Нікіціна. Заняткі ў студыі арганізуюць у фармаце майстар-класа для дзіцячых груп, на працягу якога хлопцы і дзяўчаты створыць уласны мультфільм. «Сюзмультфільм» у якасці дапамогі прапанаваў стварыць на сваёй платформе краўфандынгава праект для збору сродкаў. Вёска Прастакавына знаходзіцца ў Тонкінскім раёне, які размяшчаецца на поўначы вобласці. Увесну 2021 года туды пусцілі першую электрычку для турыстаў з Ніжняга Ноўгарада.

Болей за 30 расійскіх акцёраў тэатра і кіно агучылі новы аўдыяспектакль «Майстар і Маргарыта», прэм'ера якога адбылася ў кніжным сэрвісе «Літрес». Сярод іх — Ксенія Рапапорт, Кірыл Пірагоў, Міхась Суханав, Віктар Сухарукі, Лізавета Баярская. Знакамітыя прадстаўнікі прафесіі агучылі 64 ролі. Акрамя галасоў акцёраў, на працягу 17 гадзін для слухачоў гучыць арыгінальная музыка, напісаная для аўдыяспектала тэатральным кампазітарам Уладзімірам Брусам. Як паведамляе «ИТАР-ТАСС», аўдыяспектала пастаўлены па поўным тэкście рамана Міхаіла Булгакава ў апошняй рэдакцыі Алены Булгакавай без скарачэнняў і змен, рэжысёрам выступіў Аляксей Багдасароў.

Улонг-ліст расійскай прэміі «Вялікая кніга — 2022» увайшло 48 твораў, інфармуе «ИТАР-ТАСС». За галоўную ўзнагароду будучы змагацца Дзмітрый Глухоўскі, Дзмітрый Быкаў, Гузель Яхіна, Аляксандр Архангельскі і многія іншыя. Гаворачы аб жанравых тэндэнцыях прэміі, старшыня савета экспертаў прэміі Міхаіл Бугаў адзначыў павелічэнне колькасці дакументальнай літаратуры, а таксама звярнуў увагу на пашырэнне выдавецкага фармату. Цяпер, паводле яго слоў, на першы план выходзіць тыя фарматы, якія раней лічыліся маргінальнымі ў дачыненні да знакамітых выдавецтваў: лічбавыя выдавецтвы, платформы самвыдату, выдавецтвы *print on demand* (калі новыя экзэмпляры кнігі друкуюцца толькі па запыце ад пакупніка).

Фільм «Шоу Трумана» апынуўся на афіцыйным постары 75-га Канскага кінафестывалю. Афіша была натхнёна фінальнай сцэнай стужкі з Джымам Керы. Навукова-фантастычная драма рэжысёра Пітэра Уіра расказвае пра Трумана Бёрбэнка, звывайнага страхавога агента. Аднойчы галоўны герой разумее, што ўсё яго жыццё з'яўляецца маштабным і старанна спланаваным рэаліці-шоу. Стужка выйшла ў 1998 годзе і не ўдзельнічала ў конкурсе Канскага агляду. За сваю ролю Джым Керы атрымаў прэмію «Залаты глобус». 75-ы Канскі фестываль пройдзе з 17 да 28 мая, паведамляецца на яго афіцыйным сайце.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Эфект прысутнасці

Тыдзень таму на філалагічным фактэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта адбылося ўрачыстае пад'ядзенне вынікаў конкурсу эсэ «Пуццявінамі беларускага пісьменства». Дыпламы і ўзнагароды ўручалі арганізатары і ганаровыя госці мерапрыемства, сярод якіх — дэкан філалагічнага факультэта БДУ, кандыдат філалагічных навук Сяргей Важнік, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Карлюкевіч, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аляксандр Бадак і некаторыя іншыя. Як адбываўся конкурс, якая тэматыка эсэ, чым кіравалася журы ў выбары найлепшых работ — пра гэта распавядае галоўны рэдактар часопіса «Роднае слова» Наталля Шапран.

Фота Кастуся Лявончыка.

Наталля Шапран (злева) уручае ўзнагароду пераможцы конкурсу.

— Спадарыня Наталля, праз вас як галоўнага рэдактара часопіса, што з'яўляецца сузаснавальнікам конкурсу, прайшла вялікая колькасць работ. Што б вы адзначылі тыповага, агульнага для іх, нягледзячы на тое, што тэмы розныя?

— Конкурс эсэ прапаноўваў параважаць пра знававыя помнікі старажытнага беларускага пісьменства; пра ўражанні ад знаёмства з жыццём і дзейнасцю беларускіх пераадраўраў і асветнікаў; пра аўтарскія першыя выданні паэзіі і прозы XIX—пачатку XX ст.; пра сустрэчы з пісьменнікамі-землякамі; пра наведванне выставак і кніжных экспазіцый і інш.

Эсэ як жанр вымагае ад аўтара падкрэслена асобнага, шчырага, я б сказала, «лірычнага», падыходу да абранай тэмы. Назвы прапанаваных удзельнікам конкурсу тэматычных кірункаў гучалі, на першы погляд, даволі хрэстаматыйна

і маглі б раскрывацца па звычайнай мадэлі школьнага сачынення. Аднак большасць работ здзівіла арыгінальнасцю, свежым успрыманнем і ўсведамленнем гісторыі, падзей і асоб беларускага пісьменства, а галоўнае, шчырым імкненнем падзіліцца ўласнымі пачуццямі. І ўласным досведам. Напрыклад, адзін юнак пабудоваў сваю работу як шэраг асацыяцый, выкліканых аглядам паліц у кніжнай краме. Так і назваў: «Развагі каля букністчынай крамы».

— Можна, вы адкрылі нешта новае і для сябе, знаёмчыся з работамі? Што ўразіла ці стала нечаканым?

— Часопіс «Роднае слова» ўжо неаднойчы выступаў ініцыятарам рэспубліканскіх вучнёўскіх конкурсаў навуковых і творчых работ. І кожны раз мяне проста зачароўвае, як аднолькава, падобна адкрывае для сябе ўласную нацыянальную культуру кожнае новае пакаленне! Магчыма, прагучыць парадаксальна,

але ў гэтым падабенстве — мая заўсёднае нечаканасць. Заўжды пабойваешся: час цяпер хуткі, энергічны, патрабавальны — як ён «падфармаваў» нашых дзетак?

Сама па сабе культура — з'ява грунтоўная, фундаментальная і... інертная. У гэтай яе запаволенасці, на мой погляд, хаваецца выратаванне чалавека ад уплыву розных шкодных сітуацыйных, другасных вятроў. Сёлетні конкурс зноў пацвердзіў мае прытоеныя спадзяванні на гэта. Нашы дзеці цікавіцца ўсім, чым негата захапіліся мы. Яны чуіныя да прыгожых, адчуваюцца на таленавітае слова, самі цягнуцца да яго. Відаць, не вярта перабольшана баяцца прынцыповага ўплыву тэхналогіі на дзіцячыя душы.

— Ці было ў работах характэрнае менавіта для маладога пакалення, тое, што ў прынцыпе было немагчыма для нас, прадстаўнікоў пакалення «бацькоў» тых, хто ўдзельнічаў у конкурсе?

— Яны больш разнавольныя, камунікабельныя і, мне падалося, больш ініцыятыўныя. Іх дакараюць за так званое кліпавае мысленне, але і гэты заганы бок камп'ютарнага часу дзеці неяк умудраюцца павярнуць на карысць. Само жыццё актуалізуецца ў іх свядомасці. У іншых работах назіраюцца прыкметы рэпартажнасці. І гэта ніяк не шкодзіць сапраўднасці і глыбіні іх разважанняў. Інфармацыйны камфорт, у якім існуюць сучасныя вучні,

нават не сніўся старэйшым пакаленням. Інтэрнэт-матчымасць імгненна перанесіцца ў прастору, відаць, падсвядома ўплывае і на іх стасункі з часам. У работах-паглыбленых у гісторыю ўлоўліваецца так званы эфект прысутнасці...

— Каля 350 удзельнікаў. Работы ўсе розныя, з розным узроўнем ведання матэрыялу і мастацкасці, арыгінальнасці мыслення. І ўсё ж да пад'ядзення вынікаў былі ўведзены новыя намінацыі. За што ўзнагароджвалі найперш?

— У тым і справа, што работы розныя. І не толькі па ўзроўні, але і па творчай індывідуальнай афарбоўцы, што амаль кожную з іх робіць унікальнай. Членам журы пры ацэнцы цяжка было пазбавіцца «комплексу» ўласнай суб'ектыўнасці. На дапамогу былі прыцягнуты крыху фармальныя крытэрыі. Напрыклад, пры вызначэнні спецыяльных прызюў звярталася ўвага на эсэ, прысвечаныя літаратарам-землякам, на яскрава выказаную любоў да роднай мовы, на работы з краязнаўчым ухілам.

— Як шырока былі прадстаўлены рэгіёны?

— Геаграфія падзей парадавала і натхніла. Я ўгледалася ў залу, бачыла прыгожыя маладыя твары, ласкавыя і мудрыя вочы настаўніц, а дзесяці на далягладзе ўдзяна паўставала пазнавальная карта-мапа Беларусі. Азёрная Віцебшчына, па-дняпроўска магутная Магілёўшчына, утульная паляшчэцкая Гомельшчына, гжэчная Гродзеншчына, стрыманая Міншчына, якая апошнім далучылася да конкурсу, але па-сталічнаму актыўна і годна. А самая цёплая Брэстшчына, куды вясна прыходзіць першай, дала найбольшую колькасць удзельнікаў.

Гутарыла Марыя ЯРАШЭВІЧ

У інтэр'еры стагоддзяў

У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылася прэзентацыя мастацка-дакументальнай выстаўкі Генадзя Чыстага «Партрэт Мастака ў інтэр'еры музея...» Праект прымеркаваны да 75-годдзя з дня нараджэння выдаўчага супрацоўніка навукова-экспазіцыйнага аддзела Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. За сваё доўгае творчае жыццё Генадзь Рыгоравіч паспеў ажыццявіць шмат выставачных праектаў у розных культурна-асветніцкіх установах Беларусі і замежжа.

Генадзь Чысты нарадзіўся ў пасляваенным Мінску. Дом, дзе ён жыў у дзяцінстве, знаходзіўся ў самым цэнтры сталіцы. А першыя гады жыцця прайшлі... у будынку Операга тэатра. У 1960 годзе сям'я пераехала жыць на Юбілейную плошчу. Нават падумаць не мог, што менавіта тут праз колькі гадоў ён будзе прымаць удзел у стварэнні манументальнай мазаікі «Кастрычнік», якая сёння ўпрыгожвае фасад праектнага інстытута.

Перш чым стаць мастаком, аўтарам адметных пейзажаў, нацюрмортаў, стваральнікам мазаік і экспазіцый, Генадзь Чысты прайшоў важную школу жыцця.

У 1988 годзе быў зроблены першы музейны праект — эскіз Крычаўскага раённага краязнаўчага музея. Створаны эскізныя праекты для краязнаўчых музеяў у Калінкавічах, Асіповічах і для Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж». Спадзяёмся, што ў хуткім час зможам убачыць рэалізаваныя эскізныя праекты Г. Чыстага — залу «Гісторыя Нясвіжскай ардынацыі» і бібліятэку М. К. Радзівіла «Сіроткі». Але ўжо сёння можна любавіцца вынікам працы

мастака ў музейных залах Нясвіжскага замка: «Арсенал», «Герб Радзівілаў», «Нясвіжскі замак у фатаграфіях 20-х гадоў», у Палыўнічай зале.

Першая экспазіцыя, створаная ў 1989 годзе ў Ашмянскім краязнаўчым музеі, не захавалася, бо музей пераехаў у новы будынак. Наступны праект мастак ажыццявіў у Кушылях (1990). Дом-музей Францішка Багушэвіча і сёння ласкава сустракае сваіх наведвальнікаў. Як распавядае Генадзь Рыгоравіч, пакуль ішла работа над экспазіцыяй, некалькі месяцаў яму давялося пражыць у тых чароўных мясцінах. Згадваюцца салаўіныя спевы і гасціннасць мясцовых гаспадынь, што кожны дзень прыносілі па трохлітроваму слоіку сырадою. З гаспадыні беларускага пісьменніка XIX ст. пачалася праца над стварэннем экспазіцыі ў Літаратурным музеі Кузьмы Чорнага ў Цімкавічах (1994), Доме-музеі Адама Міцкевіча ў Навагрудкі (2001), музеях Янкі Купалы ў Яхімоўшчыне (2001) і Вязынцы (2011).

Асаблівыя стасункі склаўся ў Генадзя Чыстага з музеймі Максіма Багдановіча. У 1992 годзе мастак прыступіў да стварэння экспазіцыі ў Яраслаўлі. Давялося акулунца ў атмасферу старога месца, блукаць па тых вулачках, дзе калісьці хадзіў паэт, назіраць амаль тыя самыя краявіды і пейзажы. Загадчык яраслаўскага музея Наталля Прохарава працавала разам з мастаком над стварэннем першай экспазіцыі і дагэтуль успамінае той шчаслівы час супрацы з сапраўдным творцам, які ведае, што такое музейны прадамет, і з увагай ставіцца да кожнага экспаната, знаходзіць для яго адпаведнае далікатнае аздабленне.

Супрацоўнікам мінскіх музеяў Максіма Багдановіча таксама пашчасціла працаваць разам з Генадзе Чыстым. У 1994 годзе быў адкрыты першы комплекс у філіяле «Фальварак Ракуцёўшчына» (Маладзечанскі раён) — аб'екты «Дом арандатара», «Гумно», «Клець». У 2004 годзе створана экспазіцыя ў «Доме гаспадары», у планах — стварэнне літаратурна-дакументальнай экспазіцыі, прысвечанай гаспадарам фальварка. У «Доме арандатара» адноўлена творчая атмасфера, што панавала ў часы Максіма Багдановіча. Экспанаты распавядаюць пра жыццё паэта ў вёсцы, вершы і мары. Сымвалічная птушка наххення, створаная з саломкі таленавітымі рукамі Генадзя Рыгоравіча, сёння сустракае наведвальнікаў экспазіцыі.

Цікавая гісторыя адбылася ў гэтым доме падчас работы над экспазіцыяй. Згодна з навуковай канцэпцыяй, планавалася стварыць залы «Гасціёня», «Кухня», «Спіжарка». Музейныя супрацоўнікі шмат распавядалі мастаку пра сяброўства Максіма з маленькай Янінай,

Генадзь Чысты.

наогул, пра пашчотнае стаўленне паэта да дзетак і мару мець уласнае дзіця. Генадзь Рыгоравіч прапанаваў унесці змены ў канцэпцыю, такім чынам, у экспазіцыі з'явіўся «Дзіцячы пакой», з якога фактычна тут ніколі не было, але сутнасна гэта быў вельмі правільны ход.

І падобных гісторыяў беларускай музейшчыні, каму пашчасціла працаваць разам з Генадзе Рыгоравічам, могуць распавесці шмат. Мастак ствараў не толькі сталыя экспазіцыі ў музеях рэспубліканскага маштабу ці невялікіх краязнаўчых музеях — ён адзначыўся і ў выставачнай галіне. Згадаем толькі некалькі найбольш значных праектаў: «Мары аб Заслаўі» (1994) — у Гісторыка-культурным музеі-запаведніку «Заслаўе», «Я з вечно вандроўных...», прысвечаная Язэпу Драздовічу (1998) — у Нацыянальным гісторычным музеі, «Глянуць будучыні ў вочы» (2010) — у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы, «3 місіі» — у падарожжа (2020) — у Літаратурным музеі Пятруся Броўкі. Для таго каб пералічыць назвы выставак, створаных Г. Чыстым у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, спатрэбіцца некалькі старонак. Нават на просьбу прыгадаць самыя любімыя ад мастака ў адказ пачула некалькі дзясяткаў назваў часовых экспазіцый, прысвечаных народным пісьменнікам Беларусі, знакавым для нашай літаратуры асобам ці памятным датам.

Хачелася б не толькі распавядаць пра жыццё і творчасць Генадзя Рыгоравіча Чыстага, мастака-афарміцеля, члена Беларускага саюза мастакоў, аўтара мастацкіх канцэпцый і стваральніка шматлікіх сталых і часовых экспазіцый, але і падмацоўваць свой апавед дэманстрацыяй экспанатаў. Таму запрашаем наведваць Літаратурны музей Максіма Багдановіча, выстаўку «Партрэт Мастака ў інтэр'еры музея...» Пейзажы, партрэты і нацюрморты раскрываюць тонкага лірыка, эскізныя праекты беларускіх музеяў распавядаюць пра складаны шлях стварэння музейных экспазіцый, фотаздымкі адлюстроўваюць шматлікія выставачныя праекты, за кожным з якіх відаць душу творцы...

Ірына МЫШКАВЕЦ
Фота даслана аўтарам

Фрагмент экспазіцыі музея «Фальварак Ракуцёўшчына».

Рампа, што стала паходняй

Заўсёды прыемна з той ці іншай нагоды згадаць выдатных дзеячаў нацыянальнай культуры. Да іх юбілею — тым больш. Калі ж ён не проста круглы, а набліжаецца да 150, то не заўважыць яго проста грэшна. А праз тыдзень з невялікім 140-годдзе з дня нараджэння Уладзіслава Галубка — 3 мая, калі па старым стылі. Ёсць магчымасць яшчэ раз успомніць, наколькі вялікі яго ўклад у развіццё нацыянальнага сцэнічнага мастацтва.

Пачаць лепш з драмы «Ганка». У Грамадзянскую вайну і пасля прайшло каля 500 яеказаў. Цікавы выпадак, як пісала газета «Вязьда» 25 сакавіка 1928 года, адбыўся ў Нараўлянскім раёне. Да Уладзіслава Іосіфавіча падышоў сялян. Расхінуў барты свайго кажуха: «Братка ты мой, вось гэты кажух мяне так не сагрэў, як твая «Ганка» сагрэла».

«Ганка», першапачатковая назва якой «Ні тая, ні другая», — адна з ранніх яго п'ес. Праўда, сюжэт навізнай не вызначаецца. Некалі багатая памешчыца-палкоўнічыха хоча парадніцца з паняй Пясяцкай, у якой ёсць дачка Марыся, аддаўшы за яе замуж прыёмнага сына Васіля. Не зважаючы на тое, што ён кахае пакаёўку Ганку. Штосьці новае сказаць у творы было цяжка, аднак гэта ўдалося дзякуючы старанна, глыбока і псіхалагічна распрацаванаму вобразу палкоўнічыхі.

Раней яна была спагадлівай, магла праявіць чалавечнасць. Таму і пашкадала сялянскага сірату Васіля. Ды выхавала яго бязвольным, бесхарактарным. А такія людзі і патрэбны ёй — моцнай, расучай. Сярод крытыкаў былі нават спробы параўнаць палкоўнічыху з вядомай герайніай Максіма Горкага Васай Жалязнойай. Не абышоў такой спакусы і адзін з найбольш вядомых даследчыкаў беларускай драматургіі Антон Семяновіч. Але дакладна адчуў іх рознасць. Палкоўнічыха таксама «страшэнна ненавідзіць людзей і дзеля сваёй выгады ідзе на любое злачынства, гатова «паліць усё, дагала раздзець усіх, голадам марыць, вымаражаваць, як тараканаў». Ды ў адрозненне ад Жалязнойай «накапляе багацце без пэўнага сэнсу; у яе нават няма наследнікаў, якім яна магла б пакінуць нажыгтае». Прошы зацьмілі ёй увесь бэль свет. Мала таго, што прымушова жэніць Васіля на Марысі. З дому выгнала Ганку разам з бацькам, панскім пастухом. І тых, хто па сацыяльным статусе роўня ёй, не шкадуе: давяла яе да самазабойства.

Асабліва блізка ўспрымалі лёс Ганкі яскравыя жанчыны. Калі гэтая герайніа праклінала сваю долю, некаторыя не хавалі слёз. Прамоўленае ёю, прыгожай, чулай, спагадлівай, успрымалі як уласнае гора: «Так, вось і паненку панічу сватаюць багатую, вучоную дваранку. Не зайздросчу, але радуся шчасцю людзей. Абы ім добра было. Толькі ў мяне нічога лепшага ў будучыні няма. Мужычка я, бедная батрацкая дачка, не маю права думаць ні аб шчасці, ні аб долі і сказаць нікому не магу, што ў вазьмеш, абавязкова цікавіла глядачоў. Асабліва тых, хто ў тэатр прыйшоў упершыню. Пісаў і з разлікам, каб пераканаць іх у тым, якая гэта вялікая сіла — беларуская мова. Ёй можна шмат сказаць і выказаць. Найчасцей распрацоўваў сюжэты, што прываблівалі сваімі нечаканымі калізіямі, прыгодамі. Пры гэтым часам не звяртаў належнай увагі на псіхалагічную матывацыю тых ці іншых паводзін персанажаў. Разумеў, што гэта на шкоду мастацкай, але ад такога падыходу не адмаўляўся. Яму неабходны быў свой глядач. З падобным разлікам пісалася і п'еса «Блуд», назву якой пазней перайначыў — «Пан Сурынга». Дзеянне адбываецца ў канцы XVII стагоддзя, галоўны персанаж — сапраўды ўвасабленне блуду. Як высвятляецца, чарговая каханка Кася —

Свой лёс Уладзіслаў Іосіфавіч не мог не звязаць з тэатрам. Сцэнічнае дзейства яго і захапляла, і чаравала, і здзіўляла сваёй таемнасцю. Неаднойчы прыходзіла думка: «А ці змог бы гэтак выступіць?» Хоць спачатку не ведаў, у якой ролі паспрабаваць свае сілы. Драматурга? А можа, у ролі акцёра? Усё вырашыў нумар «Нашай Нівы», у якім пісалася: «Пытаецца, ці ёсць беларускі тэатр? Пакуль што няма, але здаецца, што на Калядах ужо будзе. Прывісайце толькі п'есы, каб іх можна было ставіць».

Захадзі па стварэнні беларускага нацыянальнага тэатра тады прымалі Ігнат Буйніцкі, Фларыян Ждановіч, Усевалад Фальскі і іншыя. Ужо ў тым жа 1906 годзе адбыўся спектакль на колішнім хутары Пятроўшчына, цяпер мікрараён Паўднёвы Запад у Мінску. Некаторыя з іх Уладзіслаў Галубок глядзеў, пра іншыя чуў. А ў чэрвені 1907 года заявіла аб сабе трупна Ігната Буйніцкага. У 1913 годзе ствараецца «Першае таварыства беларускай драмы і камедыі», якім кіраваў Фларыян Ждановіч. Далучаецца да яго разам з жонкай і дачкамі. Піша п'есы «Забывіся падперазацца» (тэкст не захаваны), «Апошнія спатканне», «Пісаравы імяніны» і іншыя. Яны і былі пастаўлены ў тым жа 1917 годзе, калі і напісаліся.

Пасля вызвалення Мінска ад немцаў «Першае таварыства...» было рэарганізавана ў Беларускі савецкі тэатр. Уладзіслаў Іосіфавіч спрабуе стварыць уласны тэатр на Пярэспе ў Мінску, ды не атрымалася. Паехаўшы вясной 1920 года ў Слуцк, узначалі драматычную секцыю культурна-асветнага гуртка «Папараць-кветка». Выступалі месяц-другі — і ў Слуцку, і ў Капылі. Пасля вяртання ў Мінск калектыву атрымаў назву «Трупа беларускіх артыстаў пад загадам Галубка». Першы спектакль адбыўся 15 жніўня 1920 года ў Беларускім рабочым клубе. Назвы мяняліся. Трупа працягвала працаваць аж да 1937 года, стаўшы ўжо БДТ-3 (Беларускі дзяржаўны тэатр).

Сцэна са спектакля «Суд».

што прама кажа закаханаму ў яе ясковаму кавалю Пётру. Замуж ж збіраецца не за яго, а за «прыгожа апанутага» Ігната. Ён жа, як высветлілася, звычайны жулік. Выступаў і як паэт, прэзаік, апавяданні якога Максім Багдановіч высока ацаніў у сваім артыкуле «Агляд беларускай краснай пісьменнасці 1911—1913 гадоў»: «Галубок, як і раньш, пісаў бойкія і вясёлыя апавяданні, да чаго меў праўдзівую здольнасць. Мова іх заўсёгды жывая, тэмы іншы раз даволі цікавыя». Не менш важна, што, кажучы словамі Сцяпана Лаўшкі, ён «упэўненай рукой трымаў паходню культурнага асветніцтва, штоздэнайна самаахварна працай змагаўся за лепшае заўтра. А ўрэшце, ён сам быў гэтай паходняй, узнятай над пльнямі бурнага часу, якая без аstatку аддала святло і цяпло роднай старонцы...»

Янка ЗЯНЕВІЧ

Уладзіслаў Галубок, 1929 г.

яго родная дачка, народжаная некалі ад зганыбанай ім прыгоннай жанчыны.

З асаблівым задавальненнем глядач ішоў на спектаклі па камедыях Уладзіслава Галубка. Як, да прыкладу, на «Пісаравы імяніны». Назва, як вядома, пераклікаецца з аднайменным апавяданнем Якуба Коласа. Праўда, у розны час спектаклі ставілася і пад назвамі «Залёты дзяка» і «Хвароба ў добрым здароўі». Сюжэт жа камедыі, зразумела, самастойны. Прозвішчы персанажаў гавораць самі за сябе. Гэта — старшыня воласці Біч, ураднікі Абібок, Набінос і Лупадзёр. Той жа дзяк, фельчар, сядзельц, вучыцель — не лепшыя за іх.

І ў камедыі «Суд» (ёю 10 жніўня 1920 года пачала сваю дзейнасць «Трупа беларускіх артыстаў пад загадам Галубка» выкрываюцца суддзя, старшыня, блізкі не толькі персанажам «Пісаравых імянін», але і Кручову і Піскулькіну з «Пінскай шляхты» Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Нямаю сатыры і ў камедыі «Ветрагонны». У адрозненне ад дзвюх папярэдніх п'ес, яна пабудавана на блізкай Уладзіславу Галубку сучаснасці. Шмат што ў жыцці змянілася, толькі як былі мяшчане, прыстасаваны, аматары доўгага рубля, так і заставаліся. «Шчасце там, дзе бляск» — у гэтым пераканана і васьмнадцатгадова Фрося, пра

ФАКТЫ і толькі факты

♦ Ад нараджэння Уладзіслаў Іосіфавіч быў не Галубком, а Голубам. У «Нашай Нівы» ад 9 мая 1908 выступіў з апавяданнем «На вяселле». Падпісаў яго псеўданімам Сымонка, узятым ад імяні галоўнага героя. Ім у далейшым не карыстаўся. Часам браў псеўданімы В. Галубок, У. Галубок, Уладзіслаў Галубок. Калі-нікалі і крыптанімы: Г-к, Г-у-к, В. Г-к. Але паступова з псеўданіма канчаткова вызначыўся — Уладзіслаў Галубок. Хоць лічыць гэтакі прозвішча псеўданімам можна ўмоўна. Памяняў і пашпарт. Замест Уладзіслаў Голуб у ім значылася Уладзіслаў Галубок.

♦ Прага да прыгожага ў яго жыла з маленства. Самастойна навучыўся іграць на барытоне, трамбоне, баяне. Марыў стаць прафесійным мастаком. Асабліва любіў маляваць летам. Зімой, ранній вясной ці сырой восенню даваў знаць аб сабе раматус, які спадарожнічаў яму усё жыццё. А летам падымаўся ранічкай, гадзін у шэсць ці яшчэ раней, і праз увесь Мінск пешшу ішоў на тагачасную ўскраіну Мінска — Кальварыю. Пісаў кравяды — лірычныя, прасветленыя. У асобных работах заўважаецца і нейкая ледзь прыкметная туга. Афармляў і свае п'есы.

♦ Уладзіслаў Іосіфавіч згуртоўваў вакол сябе аднадумцаў. Акцёрамі сталі ён сам, яго жонка Ядвіга Аляксандраўна, дочкі Багуслава, Вільгельміна, Эмілія, сябры-суседзі. Першыя тэатральныя крокі зрабіла будучая народная артыстка СССР Стэфанія Станюта. Музыкальная часткай кіраваў Нестар Сакалоўскі, які пазней напісаў музыку Дзяржаўнага гімна БССР. Далучыліся да тэатра і пісьменнікі Алесь Дулар, Ігарыён Барашка, Васіль Сташэўскі, Міхась Чарот. Але крыху пазней, калі тэатр ужо заявіў аб сабе.

♦ 20 снежня 1928 года Уладзіславу Іосіфавічу першаму было прысвоена ганаровае званне народнага артыста БССР. Сустрэў такую прыемную навіну з уласвай яму сіціласанага. Ты разумеш, я заўсёды ў народзе, сярод простых людзей, а яны скажуць: «Народны артыст? Ды ён жа заўсёды быў, ёсць і будзе народны. Ніякая гэта не заслуга... Вось заслуга — гэты іншы справа: кожнаму ясна — заслужаны чалавек, тут табе пашана і аўтарытэт».

♦ Калі б не народны артыст БССР Уладзіслаў Галубок, невядома яшчэ, ці з'явіўся б народны артыст СССР Ігар Лучанок. Бацька Ігара Міхайлавіча па прафесіі быў лекар, а па прызначэнні — скрыпач-самавук. Далучыўся да «галубянята», а любіў да музыкі перадаць і сыну. Успамінаў: «Я ўпэўнены [...], што калі б не сустрэўся на мамі жыццёвым шляху «дзядзька Галубок», не выгадаваў бы я сына-кампазітара. Я і сягоння ўдзячны гэтай шчаслівай нагодзе».

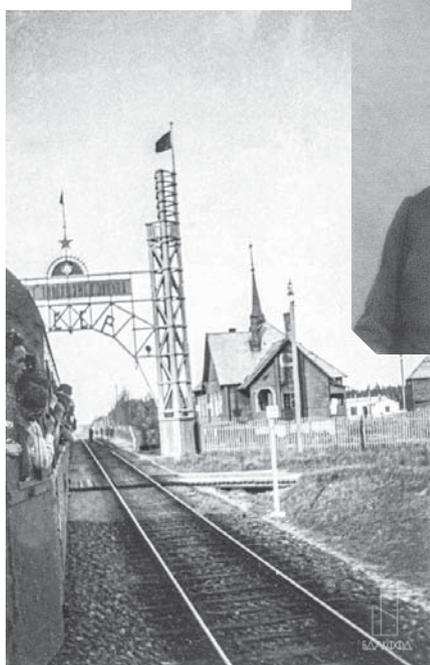
♦ Як сведчыць дачка Уладзіслава Іосіфавіча Вільгельміна, у час паказу спектакля «Вязьніна крыў» адбыўся выпадак, што мог скончыцца трагічна. Па сюжэце ад спадчынага маёнтка адмаўляецца сын-студэнт яго ўладальніка. Гэтую ролю выконваў Фларыян Ждановіч. У час аднаго з паказаў бацька, у якога пераўвасобіўся Уладзіслаў Галубок, ледзь не забіў яго: «Помеіцкі стреляе в студента. Сильный взрыв. На ладони студента кровь, мизансцена прошла натурально под аплодисменты, а за кулисами — переполох: кто-то перестарелся, зряжая револьвер».

Характар натхнення

Сённяшні літаратурны працэс як ніколі патрабуе ўважлівага абмеркавання, шматграннага агляду. Прычына — у многіх складанасцях, якія раней не браліся ў разлік. Адна з іх — мастацкая літаратура даўно выйшла з «зонаў камфорту». Парушаны межы жанраў. Пад пагрозай знаходзяцца мовы, якія раней былі асновай фарміравання нацыянальных літаратур. І шмат яшчэ якія іншыя водавароты характарызуюць сёння раку прыгожага пісьменства, што ў сваім імклівым цяжэнні сутыкаецца з перашкодамі і трапляе пад уплыў стыхій. І ў гэтых умовах важнае месца займае прапагандысцкі клопат, звязаны з развіццём літаратуры, з суправаджэннем самога літпрацэсу.

Алена Стэльмах выдала шматжанравую кнігу «Слова за словам» (Мінск, Выдавецкі дом «Звязда», 2022), у якой сабрала разам эсэ, інтэрв'ю, нарысы пра знакавыя постаці ў розных нацыянальных прасторах, публіцыстычныя нататкі, рэцэнзіі, водгукі. Зборнік падаецца своеасаблівым пісьменніцкім «дзённікам часу». Аўтар шчыра, адкрыта гаворыць пра свае зацікаўленні, паказвае стасункі беларускай літаратуры з іншымі нацыянальнымі сусветамі, выкладае свае чытацкія ўражанні пра кнігі прозы і паэзіі. Дарэчы, што да апошняга, то хацелася б звярнуць асаблівую ўвагу на пісьменнікаў, чые кнігі сталі прадметам разваг, тэмай рэцэнзій. Алена Стэльмах піша пра кнігу паэзіі Івана Юркіна «Золотые рассветы мои», раман Андрэя Федарэнкі «Жэтон на метро», паэтычны зборнік Андрэя Скарыніна «Цветы на кургане», раман Уладзіміра Саламаха «Калі ўпадзе адзін...», раман Віктара Праўдзіна «Парыж, Эйфелева вежа і...», краязнаўчую кнігу Алеся Карлюкевіча «Пухавічына. Літаратурнае гняздо Беларусі», паэму

Алеся Казека «Марыйка», паэтычныя кнігі Тамары Красновай-Гусачэнкі «Будем жить...», Міхася Баслакова «На зветраных

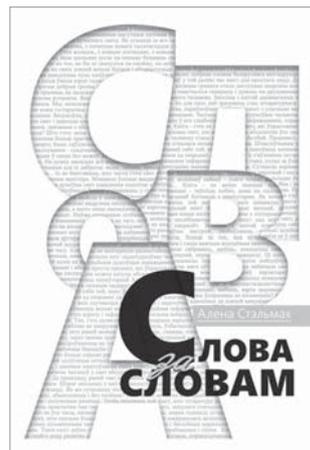
Пагранічная арка станцыі Негарэлае. 1939 г.

Адольф Янушкевіч, паэт, этнограф, рэвалюцыйны дзеяч. 1830 г.

шляхах»... У такім выбары праяўляецца відавочнае жаданне аўтара аглядаць сучасныя здобыткі, убацьць усё тое, што фарміруе агульную плынь. Як мне падаецца, такой руплівасці сёння не хапае. Водгукі на кніжныя навінкі перацякаюць у сацыяльныя сеткі, інтэрнэт. Уважлівыя чытачы мастацкай літаратуры і даволі часта нават прафесійныя крытыкі абмяжоўваюцца кароткімі водгукімі, рэплікамі, што, вядома ж, характарызуе сённяшні час. А між тым у друку, традыцыйных СМІ губляюцца рэцэнзіі, тым самым — і сувязь шукальніка сваёй, патрэбнай, неабходнай кнігі з друкам, у тым ліку — і літаратурна-мастацкай перыядыкай.

Істотную частку кнігі Алены Стэльмах займаюць матэрыялы, звязаныя з нацыянальнымі літаратурамі народаў Паўночнага Каўказа, Казахстана. Саліх Гургуеў, Хасан Тхазэплаў, Баянгалі Алімжаннаў — з пакалення пісьменнікаў, якія памятаюць вопыт літаратурнага жыцця ў СССР, былі, безумоўна, знаёмы з многімі беларускімі літаратурамі, цікавіліся беларускай літаратурай. Многія згадкі пра ранейшыя, савецкія часіны не дакучаюць, а, наадварот, гучаць як напамін пра аднасць мастацкага слова з жыццём. З інтэрв'ю з Баянгалі Алімжанавым: «...Шмат ездзіў па Казахстане, пісаў пра людзей працы і мастацтва. Пасля перайшоў

у літаратурную газету. Факт: амаль усе пісалі згодна з духам таго часу пра маральныя пошукі, але многія, у тым ліку і я, імкнуліся болей прасоўваць нацыянальныя духоўныя каштоўнасці. І яшчэ — з той самай гутаркі: «...Хвалюе мяне вельмі многае — ад малага да вялікага! Самае галоўнае — лёс маёй нацыі, мір на зямлі, свабода, роўнасць і дружба. На вялікі жаль, у мінулым было шмат несправядлівасцей, варажнечы і войнаў паміж народамі. Як можна жыць з пачуццямі нянавісці да другіх, помсціць за мінулыя крыўды? Вось пра гэта я і пісаў у рамане «Сказ стогодовага сценняка». Гісторыя вайны павіна вучыць нас міру, гісторыя варажнечы — дружбе. А сапраўдная дружба бывае толькі паміж роўнымі. Сапраўдна свабода пачынаецца з павагі да свабоды другіх...»

Кніга Алены Стэльмах, што выйшла ў Выдавецкім доме «Звязда» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, — добры творчы мост паміж чытачом і пісьменнікам, добры ўклад у прапаганду светлых літаратурна-мастацкіх памкненняў, шчыра размова пра грамадзянскасць і духоўнасць у мастацтве і літаратуры.

Раман СЭРВАЧ
Ілюстрацыі з кнігі «Слова за словам»

Летась мы распавядалі пра зборнік вершаў для дзяцей гомельскага паэта Уладзіміра Бабкова «Яног-пілот». Ды, як спяваецца ў адной вядомай песні, не прайшло і паўгода, а ён надаваў юных чытачоў новай кнігай з даволі інтрыгоўнай назвай «Хто прыручыць Чупакабру?». Значым, што за гэты прамежак часу ў жыцці паэта адбылася значная падзея: ён заслужана стаў лаўрэатам вяселькаўскай прэміі імя Васіля Віткі за 2021 год.

У кнізе — тры жанрава пазначаныя раздзелы: вершы, небывіцы і казкі. Скажам адразу: пра што б ні пісаў Уладзімір Бабкоў, робіць ён гэта даволі філігранна — цікава і займальна, з цудоўным веданнем дзіцячай псіхалогіі. Возьмем, напрыклад, верш «Гімнаст». Ідзе ўрок гімнастыкі ў дзіцячым садку. Усе дзеці робяць адпаведныя практыкаванні, і толькі адзін Валодзя стаіць убаку. Калі ж педагог запытаўся, чаму хлапчук разам з усімі не згінаецца, той адказаў, што, маўляў, «У садзік ішоў, // А шнурок развязаўся, // Я восьем разоў // Завязаць нагнаўся». Так вось звычайную

Калі паэт інтрыгуе

дзіцячую смяшынку аўтар ператварае ў паўнаватрасны цікавы твор.

Героі Уладзіміра Бабкова не статычныя, а жывыя і павольна характарныя. Аўтар умее адным-двума штырхамі стварыць яркі, запамінальны вобраз. Чытаеш той ці іншы твор — і ўзнікае адчуванне, што ты таксама сустракаў такога персанажа ў сваім жыцці, як у вершы «Гаварун», дзе «Балабол — мянушку Вова // Атрымаў невыпадкава». Хлапчук насамрэч цэлы дзень не супыняецца: з самай раніцы балбоча і балбоча, закідаючы ўсіх наўкол пытанні-роспытамі. Вынік падводзіць сястрычка Ліза, называючы брата тэлевізарам-энцыклапедыяй:

Як соняць, не ведаем,
Моўчкі толькі снедаем.

Аўтар у дадзеным свайго героя, не робіць яго адмоўным персанажам, наадварот, узывае і радуецца, што хлапчук такі дапытлівы: усім цікавіцца, пра ўсё хоча даведацца. Тут хутэй у якасці адмоўных персанажаў выступаюцца дарослыя, якіх раздражняе яго празмерная дапытлівасць. Ну, хіба мала падобных прыкладаў у жыцці, калі мы, занятыя сваімі штодзённымі клопатамі, адмахваемся ад дзіцячых

роспытаў, бо яны нам перашкаджаюць. Такім чынам, гэты верш адрасаваны не толькі і не столькі дзецям, колькі дарослым — мамам і татам.

Не менш педагогічна скіраваныя і псіхалагічна вывераныя вершы «Смачны ўрок», «Маміны ўборы», «Боцікі» і пазначаны як жарт «Кухталь». Паэт то назірае за сваімі героямі, а то вядзе гаворку ад іх імя, сам пераўсабляючыся ў таго ці іншага персанажа. Апошняе лішні раз пацвярджае, што аўтар, які здольны па-добраму «здзяцініцца», ведае свет дзяцей, іх паводзіны і звычкі. Зрэшты, і там, дзе героямі выступаюць «браты нашы меншыя», — у іх паводзінах таксама праглядаюцца ўчынкі дзяцей («Пеўневы падарункі», «Самавар», «Знаходлівы», «Грыбная пара», «Як верабей і кот пасябралі»).

Шмат павучальнага і ў небывіцах, якія па сваім прадвызначэнні з'яўляюцца своеасаблівым жанрам-задачкай. У іх то бусел у плуг перапёлку

запрагае («Аратай-гаротнік»), то нечакана з утульнага дома знікаюць мышы («Кот-рахункавод»), то ваўка з усіх бакоў абступаюць пяць дзікоў («Бывае, што і воўк лятае»), то чмялі аправаюць цылянышкі («Чмялі-мараходы»). Пункцірна абзначыўшы тэму, аўтар надае раскрутку неверагодны сюжэт, натхняючы юных чытачоў самастойна разблытаць сюжэтныя хітрасляценні, каб разабрацца, дзе тут праўда, дзе — мана.

Змешчана ў кнізе і шэсць вершаваных казак, у тым ліку і «Чупакабра» — пра страшнага звера, у якога «Галава — нібыта швабра, // Лапы — нібы тыя граблі, // Арматурынай спіна. // І не сёння, і не ўчора // Нарабіла тлуму й гора. // Робіць вылазкі начныя...» А як палявалі на Чупакабру, чытачы даведваюцца, калі працягаюць казку да канца, не будзем пераказваць сюжэт, каб захаваць інтрыгу.

Прыемна, што наш сучаснік Уладзімір Бабкоў працягвае казачныя традыцыі Максіма Багдановіча, Якуба Коласа, Васіля Віткі і іншых класікаў беларускай літаратуры. І робіць гэта як сапраўдны майстар жанру.

Анатоль ЗЭКАЎ

Адным з самых прадукцыйных і плённых напрамкаў развіцця сучаснай кампаратывістыкі і ўсёй гуманітарнай навуцы з'яўляецца імагалогія. Сваімі вытокамі яна звернута ў сярэдзіну мінулага стагоддзя, калі вядомыя французскія кампаратывісты Ж.-М. Карэ, М.-Ф. Гіяр упершыню ў літаратуразнаўстве зрабілі акцэнт не на выяўленні і апісанні тыпалагічных сыходжанняў, уплываў і запазычанняў, як гэта было раней, а на аналізе ў мастацкіх творах вобразаў «чужога», «іншага» (паводле этнічнай, духоўна-нацыянальнай, сацыякультурнай і моўнай прыналежнасці). На думку прафесара Сарбоны Ж.-М. Карэ, гэтыя вобразы з'яўляюцца «эфемернымі ўяўленнямі», «інтэлектуальнымі канструктамі», «міражамі» яны надзвычай характарыстычныя і павучальныя ў плане даследавання міжлітаратурных сувязей і камунікацый.

У сучаснай навуцы пакулы не выпрацавалася адзінага разумення сутнасці, статусу, характару і метадалогіі імагалогіі, яе стратэгічнай мэты і асноўных задач. Усе ці вельмі многія даследчыкі і асабліва кампаратывісты сыходзяцца толькі ў тым, што імагалогія (англ. image — «вобраз», карціна; грэч. logos — «навука, вучэнне» — сфе-

Літаратуразнаўчая імагалогія, утым ліку і беларуска, актыўна развіваецца. Яе навукова-даследчая метадыка дазваляе раскрыць новыя, раней невядомыя асаблівасці літаратурна-мастацкага працэсу, творчасці пэўнага пісьменніка і канкрэтнага твора. Х. Дзізерынк падкрэслівае: «У спраўднасці імагалогія з'яўляецца сёння тым важным

Аўтар шостага раздзела працы Н. В. Якавенка аналізуе вобразы знакавых гістарычных асоб усходнеславянскай гісторыі, спосабы і сродкі адлюстравання ў беларускай, рускай і ўкраінскай прозе пачатку XXI стагоддзя, асаблівасці аўтарскай інтэрпрэтацыі «сваіх» і «чужых» гістарычных персанажаў і матываў іх учынкаў, супадзенні або разыходжання гэтай інтэрпрэтацыі з канкрэтна-гістарычнымі фактамі і крыніцамі, якія вядуць да міфалагізацыі і стэрэатыпізацыі вобразаў вядомых людзей старажытнасці і Сярэднявечча.

У заключным, сёмым, раздзеле «Асваенне іншасці ў беларускіх пераказах польскай паэзіі» прапанавана і абгрунтавана арыгінальная канцэпцыя «іншасці» для пераказазнаўства, што дазволіла вызначыць крытэрыі адбору паэтычнага

«Ён зайшоў быў»: пра адметную форму часу дзеяслова

Мова ў сваім развіцці перажывае перыяды, звязаныя з разнастайнымі аспектамі функцыянавання ў соцыуме. Пры гэтым, па-першае, трывала захоўвацца сувязь з папярэднім развіццём вуснай і пісьмовай формаў і, па-другое, адбываецца актыўнае далучэнне да новых павеваў, якія выклікаюць паступовы рух наперад, да змен, прычым адны моўныя з'явы страчваюцца, а іншыя замацоўваюцца, набываючы новую якасць. Пакажам гэта на прыкладзе плюсквамперфекта — дзеяслоўнай формы папярэдняга мінулага часу.

Маючы дзве формы ў агульнаўсходнеславянскай мове, плюсквамперфект па-рознаму адлюстравалася ў пісьмовых помніках. Першая форма паступова знікала, а другая працягвала ўжывацца і змяняцца. Спачатку яна была трохчленнай (*есмь былъ сталъ*), але ўрэшце прасцілася: дапаможны дзеяслоў *быти* ў двухчленнай часе (*есмь*) страціўся, і форма стала двухчленнай (*былъ сталъ*).

У сучасных рускай і беларускай мовах гэтая змененая форма дзеяслова ўжываецца для абазначэння мінулага дзеяння, што адбылося раней за другое мінулае. Пры гэтым былы дзееспрыметнік на л дапаможнага дзеяслова *быти* ў рускай мове ператварыўся ў нязменную часціцу *было* (*стал было*), у беларускай захаваў паказчыкі роду і ліку разам з асноўным дзеясловам — семантычным паказчыкам дзеяння (*стаў быў* — мужчынскі род, *стала была* — жаночы род, *сталі былі* — множны лік). Падобныя двухчленныя формы фіксуюцца ў старабеларускіх помніках з XIII—XV стагоддзяў.

Цяпер формы так званага даўномінулага часу ўжываюцца ў народных гаворках і ў мове мастацкай літаратуры: «Ён тады ўжо *быў* сказаў Андрэю...» (Кузьма Чорны); «Трэба зазначыць, што ён самаручна *зрабіў быў* не толькі самую агнястэльную прыладу, а і порах, паводле рэцэпта старога паліўнікага Казіміра Залуцкага» (Міхась Зарэцкі); «Маладзіца *кінулася была* ўцякаць, цягнучы за сабою барану, але яна, навізаная за валасы, не цягнулася, чаплялася кіламі за дзірван» (Янка Сіпакоў); «Каб мір зберагчы, мы *згадзіліся былі* і на унію» (Уладзімір Караткевіч).

Дзіўнае сцвярдзенне выказана ў «Беларускай граматыцы» (1985): падобныя складаныя формы прайшла часу «выходзяць за межы літаратурнай нормы», і гэта пры тым, што яны «бытуюць у гутарковай вуснай форме і ў мове мастацкай літаратуры». Зразумела, што паняцці «літаратурная мова» і «мова мастацкай літаратуры» не зусім тоесныя, але прыведзеныя прыклады (і яшчэ сотні іншых) пацвярджаюць натуральнасць падобных канструкцый для беларускай мовы.

Менавіта адсутнасць паказчыкаў роду і множнага ліку ў дапаможным дзеяслове *быць* (вынік інтэрферэнцыі ў сітуацыі двухмоўя) стала пашыранай памылкай у сучасных мастацкіх і публіцыстычных творах: «Халіўшыся за балючае месца, Вінцук кінуйся было[ў] ў [у] хату, але перад самым носам дзверы зачыніліся, бразнуўшы зашчэпай»; «На некаторы час русалка знікла пад вадай, і я ўжо спалохаўся было[ў], ці не ўтапілася янай?»; «— Няшчасная, няшчасная жанчына... — пачала было[а] Яўгенія Барысаўна, але дачка апырэзділа яе...»; «Так, у сярэдзіне 1970-х, калі пра глыбокія гістарычныя карані беларускай дзяржаўнасці нашы гісторыкі калі і гаварылі, дык шэптам і азірваючыся; а энтузіясты, што вырашылі было[і] ў шчыльным коле аднадумцаў адзначыць Тысячагоддзе Беларусі, адштурхоўваючыся ад першай пісьмовай згадкі пра Палацк, мелі вялікія непрыемнасці»; «Адходзячы з Магілёва, французскія войскі пачалі было[і] рабаўніцтва куцеіцкіх лавак, але таму перашкодзіў атрад графа Ажароўскага, які 12 лістапада імкліва ўварваўся ў Магілёў».

Так што праца рэдактара прадугледжвае зварот да гістарычных каранёў роднай мовы, веданне працэсаў, якія сталіся грунтам яе паступовага нармавання і ўваходу ў агульнаславянскі свет як адметнага феномена.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Новае слова ў беларускім літаратуразнаўстве

ра, галіна гуманітарных навуковых ведаў, якая прадметам вывучэння мае ўстойлівыя вобразы «іншых», «чужых» краін, этнасаў, народаў, культур, літаратур, моў і г. д. — іншародных для суб'екта ўспрыняцця. Пры гэтым вобразы «іншых», «чужых» заключаюць у сабе як зместавыя кампаненты спраўднасці, праўдзівасці і аб'ектыўнасці адлюстравання, так і тых уяўленняў і стэрэатыпаў, якія складаюцца на аснове недакладных, схематычных, а то і памылковых ацэнак і меркаванняў. В. А. Хораў слухна падкрэслівае: «Імагалогія ставіць сваёй задачай выявіць сапраўдныя і лжывыя ўяўленні аб жыцці іншых народаў, характар і тыпалогію стэрэатыпаў і прадуматасцей, якія існуюць у грамадскай свядомасці, іх паходжанне і развіццё, іх грамадскую ролю і эстэтычную функцыю ў мастацкіх творах». У імагалогіі разглядаюцца вобразы пэўнай краіны, этнасу, народа, культуры, нацыянальнага характару ў іншамоўнай краіне, іншамоўнай культуры, у іншародным асяроддзі і г. д. Вядома, яны разглядаюцца і характарызуюцца з пазіцыі і інтэрсаў «свайго», нацыянальнага, роднага.

Асноватворнай тут з'яўляецца апаніяцы «сваё»-«чужое», «сваё»-«іншае». «Чужое», «іншае» выкарыстоўваецца для самавызначэння «свайго», «роднага», у той час як дыферэнцыяцыя паняццяў «іншае» і «чужое» вельмі праблематычная, амаль немагчымая. «Сваё» не толькі больш бачна выступае на фоне «чужога», але і фарміруецца за ўзаемадзеяння, ацэньваецца ў супастаўленні з ім, падкрэслівае В. А. Хораў.

Як галіна, сфера ў гуманітарнысці імагалогія паступова выспявала ў рэчышчы параўнальна-гістарычнага метаду даследаванняў, а вырасла непасрэдна з літаратуразнаўчай кампаратывістыкі.

У кампаратывістыцы літаратурны твор вывучаецца як фактар выяўлення кантактаў, сыходжанняў, запазычанняў, уплываў, а ў імагалогіі — як фактар фарміравання ў індывідуальнай і грамадскай свядомасці вобразаў нацыянальнага «чужога», нацыянальнага «іншага» — найбольш важным, вядучым з'яўляецца тут аб'ект назірання і вывучэння, а ў імагалогіі — суб'ект, тая субстанцыя, літаратура ці культура, якая ажыццяўляе назіранне і вывучэнне.

і шматабяцальных укладах, які магла ўнесці 150-гадовая дысцыпліна параўнальнага літаратуразнаўства ў разуменне і вырашэнне спецыфічных праблем, што паўсталі ў выніку еўрапейскай шматнацыянальнасці. Цяпер кожнае адкрыццё ў галіне імагалогіі — падзея палітычнага значэння».

У калектыўнай манаграфіі «Беларуска-еўрапейскія літаратурныя ўзаемасувязі і імагалогія», якая сёлета пачыла свет у выдавецтве «Беларуская навука», упершыню ў літаратуразнаўстве ў выніку сістэмна-комплекснага аналізу канкрэтных мастацкіх твораў і творчых індывідуальнасцей выяўляюцца сістэмна-модульныя асновы і ідэйна-эстэтычная спецыфіка вобразаў «чужога», «іншага» (паводле этнічнай, сацыякультурнай і моўнай прыналежнасці) у беларускай і некаторых еўрапейскіх літаратурах як аднаго з вызначальных кампанентаў інтэгральнай асновы агульнаеўрапейскага і сусветнага гісторыкакультурнага працэсу.

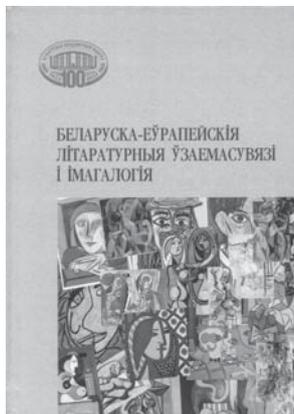
У першым раздзеле працы (аўтар — А. Вальчук) прасочаны вытокі ўзнікнення вобразаў Іспаніі і іспанцаў на айчынных абшарах, прааналізавана адметнасць успрымання і адлюстравання іх у даўняй літаратуры.

У другім раздзеле «Суседзі і суседства ў беларускай літаратуры XIX стагоддзя» яго аўтар Н. Л. Бахановіч адзначае, што ўспрыманне блізкіх суседзяў валодае заўважнымі адрозненнямі. Яны абумоўліваюцца не толькі геаграфічнымі фактарамі, але і палітычнымі — неабходнасцю сумеснага жыцця беларуска-літоўскага народа на працягу доўгага часу ў адной дзяржаве спачатку з польскім, а пасля з рускімі народамі.

Трэці раздзел прысвечаны аналізу асаблівасцей інтэрпрэтацыі тэм і вобразаў Украіны ў творах беларускіх пісьменнікаў XIX—XXI стагоддзяў як з'яў нацыянальна і этнічна спецыфічных, непаўторных. Яго аўтар Ж. С. Шалалонава раскрывае спецыфіку мастацка-вобразнага выяўлення постаці Тараса Шаўчэнка ў творах беларускіх аўтараў, якія перадаюць сацыяльна-псіхалагічныя, індывідуальна-аўтарскае ўспрыманне феномена асобы і творчасці Кабзара праз прызму айчынных культурных традыцый і каштоўнасцей.

У чацвёртым і пятым раздзелах аналізуецца беларуска-рускія літаратурныя сувязі і брытанская англамоўная паэзія.

матэрыялу. Яго аўтарам С. Л. Мінкевічам праведзены класіфікацыйны падзел матэрыялу на польскамоўную літаратуру, што адносіцца ўласна да літаратуры Польшчы, і літаратуры «краёвую». Да апошняй аднесены творы філарэтаў і філаматаў, Яна Баршчэўскага, Уладзіслава Сыракомлі, Вінцэнта Каратынскага, польскамоўныя творы Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Янкі Лучыны; таксама польскамоўныя вершы Янкі Купалы.

У выніку глыбокага параўнальна-тыпалагічнага аналізу, раскрыцця сацыяльна-гістарычных традыцый і каштоўнасцей, нацыянальна-індывідуальных адрозненняў і сыходжанняў, пісьменніцкіх феноменаў, арыгінальнага мастацкага мыслення ў калектыўнай манаграфіі «Беларуска-еўрапейскія літаратурныя ўзаемасувязі і імагалогія» зроблены значны крок па шляху выяўлення новых дамінантных характарыстык інтэгральнай асновы духоўна-эстэтычнага свету беларускай і еўрапейскіх літаратур — рускай, украінскай, польскай, англійскай, іспанскай. Несумненна, выданне будзе садзейнічаць далейшаму развіццю духоўных і сацыякультурных сувязей паміж народамі Беларусі і Еўропы, умацаванню паміж імі даверу і ўзаемаразумення, дружбы і супрацоўніцтва.

Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ,
акадэмік НАН Беларусі,
Мікола МІКУЛІЧ,
загадчык аддзела ўзаемасувязей літаратур Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі

Галіна ЗАГУРСКАЯ

* * *

Водгук на верш М. Танка

Слепатою мяне, Бог, не карай,
Бо інакш — як тады намалюю
Сіні лес, што прыкрыў небакрай,
Ды і ўсё, што так шчыра люблю я.

Глухатою мяне, Бог, не карай,
Бо інакш —
песні бора не ўчую,

Як салоўкамі цешыцца май,
Ды й малітву зямліцы святую.

А яна за ўсіх моліцца — нас,
Хто ужо на святое забыўся...
Пэўна, кожны з нас чуў, і не раз,
Як і бор светлым ранкам маліўся;

Чуў малітву квяцістых лугоў,
Як ручай прамаўляе маленне...
Вось стаю над прыціхлай ракой —
Дзячу Небу за гэта імненне.

Задумацца б...

Зноў наша хмурыцца планета:
Вайна то там, то тут ідзе.
Зямля хінецца да Сусвету,
Гаворку з ім сваю вядзе:

«Была я створана для шчасця,
Але не цэніць гэта люд:
Як я заўжды яго ні лашчу,
У свеце большае аблуд.

Яны то б'юцца ў войнах розных,
А то змагаюцца са мной.
Цяпер узнікла і пагроза:
Ці застануся я жывой?»

Вось так раздумвае планета
Над нашым лёсам і сваім.

І нам задумацца б аб гэтым,
Пакуль з яе ў Сусвет глядзім.

* * *

Ёсць час нам нарадзіцца і расці,
Ёсць час стацець і раптам закахацца,
Ёсць час старэць і ў вечнасці адысці —
Дык не забывыць бы чалавекам
заставацца.

* * *

Хлусня трымаць умеє форму:
Усё ў ёй гладка, натуральна.
Яна заўжды даць праўдзе фору,
Бо цяжка той быць ідэальнай.

* * *

Сказаў жа нехта,
што маўчанне — золата,
Ды мала хто удумаўся у гэта.
І языкамі столькі перамолата,
Што прывяло да многіх бедаў свету.

* * *

Бывае, змаўчыш, хоць і варта
Было б у той час запярэчыць.
Падумаеш нават азартам,
Што праўда нікога не лечыць.

* * *

Знаходзіць нас трывога ў сне,
Калі пры дні яна схавана —
Хаця святломасць праміне,
Ды падсвядомасць гне старанна.
Ні днём не збегчы ад сябе,
Ні ў сне не вырвацца на волю,
Калі трывогі час праб'е...
Але й жыцця няма без болю...

* * *

Люблю я блукаць па сцяжынках у лесе
І слухаць, што шэпчаць высокія сосны,
Узняўшы галовы свае ў паднябессе,
Праменячы дух свой жывічыны і моцны.

Яны мяне змалку вучылі любові
Да ўсёга жывога, бядзе не скарацца,
Ніколі не ганіць прызначанай долі,
І зло абыходзіць, і гневу цурацца.

* * *

Жыццё заўжды — нібы ланцуг
Трагедый значных і малых,
Але яно — і добры друг:
Нам дорыць часам шчасця міг.

І я схіляю галаву
Перад жыццём, як алтаром.
Яго я драмай назаву,
Напоўненай падзей віном.

Станіслаў ВАЛОДЗЬКА

Водар чабору

Мне пах чабаровы вятрыска данёс
Адтуль,
дзе на свет я з'явіўся і рос.
Там кветкі для мамы збіраў я ў лугах,
Там маме чабор я збіраць памагаў.

Нам лекамі быў чабаровы настой.
Ён пахкім віном падымаў нам настрой!

Там некалі ў лес па грыбы ідучы,
Верш «Пахне чабор»
я на памяць вучуў,
І потым ля дошкі расказваць быў рад,
І на аднакласніцу кідаць пагляд.

Хоць столькі ўцякло з таго часу вады,
Мне пахнуць чаборам дзяцінства гады.

Дараванне

«Даруй, каханы!
Хіба ўжо такі
Мой цяжкі грэх?
Яго з сваёй рукі
Ты адтусі, —
вятрыска будзе рад, —
Падхопіць, панясе за далягляд...»

Хоць так не проста часам дараваць —
Ад сэрца свайго крыўду адраваць,
Аднак прасцей бывае дараваць,
Каб ічасце ад сябе ж уратаваць!

Па муках хіба трэба нам прайсці,
Каб мужнасці крыху ў сабе знайсці
Прызнаць: дарма так гневаемся мы,
Бо жорсткасць наша б'е на нас саміх.

Хто на якім адыдзе рубяжы?
Не дай Бог, —
камень на душы ляжыць, —

Падняцца ў неба цяжка будзе ёй.
Таму даруй хутчэй —
пакуль час ёсць...

Калі парой вось так зграшыш і ты,
Бо кожны з нас, вядома,
не святы, —
Не брыдка будзе ў рукі сябе ўзяць,
Сумненні ўраз адпрэчыць і сказаць:
«Даруй, каханыя!..»

Вербнай нядзелай

Каб не зведаць ліха,
Яе ічасця дзеля
Мама доню біла
Вербнаю нядзелай.

Біла — не забіла.
Біла-галубіла:
— Доля мая, доня,
Што ж ты нарабіла?!
Што ж ты налюбіла?!
Надта ж гонар маеш!
Кінь цану заломваць —
Ручкі заламаеш!
І калі ўжо гэта
Ты паспагаднееш?
Гэтакі хлапчына —
Сэрца лагаднее!
Хутка у вучоных
Будзе чалавечка!
Бачыш,
дом і сад ёй —
Дробяззо... авечай!
Бач яе ічасліўку,
Бач яе ты здобу!
Галава лясная
Больш ёй даспадобы!
Пры яго паглядзе,
Пры яго пасадзе
Будзеш есці шынкі
Што ў яловым садзе!

— Ой, не бі, матуля,
Я ж тваё націнне!
Нібы пад дзяжню,
Мне ў яго даміне!
Хай і да вучоных
Ён сабе пралезе,
Зябка мне ў ягоным
Яблыневым лесе!

Каб не зведаць ліха,
Яе ічасця дзеля
Мама доню біла
Вербнаю нядзелай:

— Не я б'ю — вярба б'е.
За тыдзень — Вялікдзень,
За сем ноц — Вельканоц.

Вольга ШПАКЕВІЧ

* * *

Вы цяпер недасяжна высока,
Яркай зоркай асвоілі высь,
Узняліся, як песенны сокал,
Адляцелі ў базмежжа кудысь.

Неба марай вясёлкавай вабіць,
Вышыня — геніяльнасці знак.
Пра мяне Вы не ўспомніце, мабыць,
Я ж забыць не магу Вас ніяк.

Нібы знічка, зрываецца сэрца,
Асвятляючы цемь і тло.
Толькі як мне, скажыце, сагрэцца
Тым халодным касмічным цяплом?

Мроя

Без надзеі, каб кветкі падносіў
(Больш не маю такога і ў снах),

На сталае, падаконні, падлозе
Круглы год раскашае вясна.

Кветкі ўсюды пасаджаны мною:
У пад'ездзе, ля ганка ў двары...
Я люблюся імі і мроя,
Быццам ты іх мне ўсе падарыў.

* * *

Такі тужлівы, сумны захад,
Прыціхлі дрэвы і кусты,
Садзіцца сонца сонным птахам
І, як жар-пташка, залатым.

Плыве туман з ракі і поля,
Плыве на сэрца супакой...
І ў гэты час здаецца доля
Ужо не цяжкаю такой.

Раніца

За акном праяснелая раніца —
Новых спраў

і здзяйсненняў выток,
Для мяне ж чысты ліст адкрываецца
Новых думак, пачуццяў выток.

Мне б сустрэцца з гарачымі словамі,
Каб люблю сагрэлі душу,
Нібы шчодрое сонца вясновае,
А я словы агнём запішу.

Як пачатак жыцця майго, раніца.
Ночка, веру, навек адышла.
Для мяне новы дзень пачынаецца,
Пачынаецца новы мой шлях.

Фота Кастуся Дробавя.

Чарнобылінкі

Абразкі

Paica ДЗЕЙКУН

Матчын гасцінец

Дачка Гарпіны з сям'ёй — мужам і двума маленькімі дзецьмі — жыла ў Хойніках. Так сталася, што яна не паспела выехаць пры першай эвакуацыі. А тут — новая бяда: па горадзе разнеслася чутка, што вось-вось на станцыі зноў «бухне», што вакол у радыусе трох соцень кіламетраў не застанецца нічога жывога! Як пацярджэнне гэтай страшнай весткі ў горад сталі прыбываць аўтобусы, каб вывесці малых дзяцей з маці і школьнікаў. Яны запойнілі маленькі гарадок так шчыльна, што паміж імі ледзь можна было праціснуцца. Дачка паспела пазваніць бацькам у вёску і паведаміць аб тым, што яе разам з дзецьмі зараз павязучы з раёна...

Гарпіна, дазнаўшыся пра гэта ад суседкі, якая, засопшыся, прыбегла да яе (у той быў тэлефон), вырашыла тут жа лыцеш у раён: яна мусіла пабачыцца з дачкой і ўнукамі (мо ў апошні раз). У чым была на агародзе, забегла ў хату — узяць па звычцы гасцінцаў дачцэ і ўнукам. Але што ж браць? Зеляніну — нельга, саламяса — нельга, бульбу — нельга... У вочы кінулася вядро яек — у тую вясну чамусьці куры несліся спраўна, як ніколі. У калідоры яшчэ стаялі поўненькія рэштата і два вядры. Яна схпіла адно і пабегла (былі б крылы — паляцела) да шашы. Там пачала нястрымна махаць рукою, не выпускаючы з другой вядра. Каля яе спыніўся грузавік, што ехаў якраз у той бок. Яна не памтала, як дабралася да тых Хойнікаў, а потым да кватэры, дзе яшчэ заспела дачку з унукамі. Тыя былі, лічы, на выхадзе.

— А, мамачка мая! А, роднёнькая! А навошта ж ты прыперла гэтыя яйкі,

а куды іх дзяваць, а што ж з імі рабіць — іх жа нельга есці? — плакала дачка. Гледзячы на яе, загаласіла маці. Малыя, ашчаперыўшы бабулю, таксама плакалі, не разумеючы: куды яны так спяшаюцца, чаму плачуць маці з бабуляй? Похакпам, закрыўшы на ключ дзверы кватэры, пабеглі да аўтобусаў...

Вядро яек так і засталася стаяць пры дзвярах у прыхожай...

Чужакі

Радаўніца сабрала ў выселеную вёску былых яе жыхароў, расселеных па многіх раёнах краіны. Ехалі на аўтобусах, на сваіх аўтамабілях, на спадарожных: і тыя, каго выселілі падчас эвакуацыі, і тыя, хто яшчэ задоўга да яе па розных прычынах паехаў жыць у розныя месцы. Спакон веку ў гэты дзень жывыя спяшаліся да магі родных...

Сям'я Базылёвых на ўласным «Жыгульку» пасяя таго, як адведла могількі, накіравалася да сваёй хаты. Хіба ж можна было прыехаць бог ведае адкуль і не праведзець роднае селішча?.. Гаспадыня адразу пайшла ў хату, а муж застаўся на падворку, потым рушыў да гаспадарчых пабудоў. Вось ён шырэў адчыніў дзверы ў хлэў, дзе некалі ўтрымлівалася карова і які, калі пакідалі вёску ў спешцы, не зачынілі як след. Толькі намерыўся ступіць усярэдзіну, ды не паспеў, адхіснуўся: чародка паласатых парсючкоў кінулася з-пад ног углыб будыніны, за цялячю загарадку, дзе хтосьці шумна варушыўся і парохкваў. Перасіваючы страх, гаспадар зазірнуў за загарадку і анямеў: за ёю на зляжалай саломе варушылася вялікая дзікая свіння, а да яе ціснуліся паласатыя парасяткі. Мужчына вачыма палічыў паласаткаў — сямёра. Свіння, пацушы чалавека, падняла галаву, навастрала вушы і пачала неспакойна варочацца і пагрозліва рохкаць. Гаспадар стрымголюў выскачыць з хлява і кінуўся ў хату, напалохаўшы сваім выглядом жонку.

— Што здарылася? — спытала тая. Крыху супакоіўшыся, ён расказаў, што ўбачыў у хляве. Жанчына таксама сумелася: як цяпер выбірацца з селішча? Праз нейкі час, паназіраўшы з вяртанды праз акно за падворкам і хлявом,

не заўважыўшы нічога падазронага, гаспадары дома асцярожна, каб не грукнуць дзвярамі, каб не рыгнуць рассохлымі маснічынамі ганка, ціха прайшлі да машыны, селі... Толькі ад'ехалі ад дварышча, як жонка, азірнуўшыся і паглядаўшы на селішча, нема залямантавала: — Вой, людзечкі!.. Вой, хутчэй!..

Гаспадар зірнуў у бакавое люстэрка, пабачыў, што за іх аўтамабілем, нагнуўшы галаву, гоніцца вялізны гарбаты дзік. Але дзе там!..

Ужо добра ад'ехаўшы, гаспадар мовіў: «Хай, цяпер гэта яго ўладанні, тут яго сям'я. А мы, людзі, пакуль тут чужыя. Пакуль што...»

Чарнобыльскія сабакі

Яек былі поўныя кублы, іх нельга было браць, спажываць: радыяцыя!..

А куры, пакінуўшы гаспадарамі каля гурбак збажыны пасярод двароў, спраўна несліся. Нясушкі ўзляталі на свае кублы, перапоўненыя яйкамі, уладкоўваліся на іх, скідаючы рэшту на зямлю. Тыя падлі, разбіваліся.

На іх пах да кублаў унадзіліся галодныя, здзічэлыя сабакі.

Тусі ды індэчкі таксама раскашавалі каля пакінутых горак збажыны. І таксама неслі яйкі. Іх кублы знаходзіліся бліжэй да зямлі і трапілі першымі пад знішчэнне сабакамі, якіх пакінулі людзі.

Падчас эвакуацыі жыхарам казалі, каб яны паадвзвалі сабак з ланцугоў. Пакуль ішла эвакуацыя, сабакі бегалі каля сваіх двароў, потым доўга беглі за аўтобусаў, у якіх немаведама куды везлі іх гаспадароў. Ды дзе там... Вярнуўшыся на свае падворкі, сабакі сталі іх сцерагчы і чакаць людзей. А тыя ўсё не вярталіся... Спачатку сабакі жывіліся яйкамі, што падалі на зямлю з кублаў і скрынак-гнездаў, а потым, калі скончыліся яйкі, пачалі палываць на хатнюю птушку. Птаства хапала: куры, цялыя чароды гусей, качак, індэчоў. Кароў і свіней у людзей прыняла дзяржава, а куды падзець гэтую драбнатку, уключаючы трусюў, ніхто не ведаў. Так і засталіся чароды свойскай птушкі на пакінутых людзьмі падворках. На радасць сабакам.

Яблынькі

Жывучы за сотні кіламетраў ад былога свайго селішча, калгасны заатэхнік Аляксандр Васільевіч з жонкай пасадзілі некалькі яблынь пры новай хаце, якую ім выдзеліла дзяржава як перацяльцам. Яблынькі прыняліся, год ад году становіліся ўсё большымі і вось пачалі даваць першыя плады. Але пра некалькі гадоў гаспадары аглядзелі, што адна з іх «сядзіць не на сваім месцы» — заціяне граду з суніцамі, перащкадае расце іншай садавіна-гародніне. Яшчэ год-два — і яна заглушыць усё навокал (яблыні былі велікарослыя). На сямейным саваце вырашылі перасадзіць яблыню на іншае месца. Перасадзілі. Гады два яна хварэла: лісточкі вясной выпускала пазней, чым яе сяброўкі. Была нейкая вялая, цвіла пазней і не так, як іншыя. Плады з'явіліся, але былі невялікія, чарвівыя, не прывабныя.

Гаспадар хадзіў вакол яе і казаў жонцы: — Ну, ты бачыш, якое гора?.. Паглядзі на гэтыя яблыкі, якія яны нікудышныя. А я ж стараўся ўсе карані акуртаненка абкапаць-выкапаць. Але крыху каранёў прышлося абсекчы, нямала засталася на старым месцы. Але ж гэта яблынька! Да таго ж маладзенькая. А старую вазьмі — перасадзі, лічы — прапала!..

— Не кажы, дрэва ж не расце без каранёў! — сумна казала мужу жонка, маючы на ўвазе людзей, якіх перасялялі. Маладыя сям'і так прыстаюцца да новых мясцін, а іх бацькі, дзяды, бабулі?..

Настасся НАРЭЙКА

Ведаеш... Апошнім часам я вельмі часта размаўляю з люстэркамі. З тым, што вісіць у мяне дома ў ваннай пакоі; з тым, якое на рабоце бачыць мяне літаральна штораніцы спярша ў звычайным адзенні, а потым у блакітным фартуху павара; з тым, што абьякава вяртае мне мой жа пусты позірк у фак паліклінікі. Я размаўляю з люстэркамі... Я не вар'ятка, не. Проста, гаворачы з імі, я гавару з табай, Таня...

Паміж намі даўно няма той таямнічай сувязі, што існуе між блізкімі, і вівавата ў гэтым я. Ды яшчэ ён. Чарнобыль. Мы з табай падобныя як дзве кроплі вады. Гэта праўда. Нашы імёны розняцца толькі адной літарай: Таня

і Тоня. Гэта праўда. Мы абедзве працуем паварамі ў дзіцячых садках. Гэта праўда. Мы абедзве былі замужам за адным і тым жа чалавекам. Гэта праўда. І ўсё. Падабенствы скончыліся. Мы розныя ў самым галоўным, Таня. Дзякуй яму! Чарнобылю...

Мы з табай ніколі да апошніх дзён сваіх не забудзем той ярка-аранжавы дождж, які нам, дзесяцігадовым, падаваўся такім чароўным, такім прыгожым! Я была смелая. Я выбегла пад яго першай, а ты, «разважлівая і разумная» Таня, засталася пад навесікам. «Баюка! Баюка!» — дражнілася я і толькі праз 15 гадоў на халодным ганку пад дзвярыма жаночай кансультацыі зразумела, што твая ўдумлівасць цябе тады выратвала. Я ведаю, што ты была разумнейшая за мяне, таму, відаць, да гэтай пары не магу ўцяміць, чаму ў той вясновы дзень ты мяне не спыніла.

Мы пераехалі ў іншы горад і ў першы ж дзень на новым месцы сустрэлі Аліка...

Нас называлі неразлучным трыя, і чым больш дарослымі мы рабіліся, тым больш цяжка было яму, нашаму «рыцару на дваіх». Ён мусіў выбіраць. І ад усяго сэрца я раіла Аліку працягнуць руку табе, «сапраўднай лэдзі», але ён

чамусьці выбраў мяне, «сарвігалаву». На нашым вяселлі самым шчаслівым чалавекам пасля мяне была ты, Таня. Дзякуй! Толькі цяпер я разумею, чаго табе гэта каштавала.

Цэлы год я лётала, не кранаючыся зямлі, а потым шэсць слоў бязлітаснага ўрача нагадалі мне пра няўмольную сілу прыгнянення яе. «У вас ніколі не будзе дзяцей». Дзве гадзіны я праседзела ў той дзень на ганку пад дзвярыма з аблупленай зялёнай фарбай. Я ведала, які адрэагуче Алік...

Ён сышоў. І я пракрыла яго першы раз. Другі быў крыху пазней, калі ён суха сказаў у трубку: «Дай развод. У нас з Таняй будзе дзіця». Я пракрыла тады і цябе, сястра. Прабак. Але гэта было так несправядліва!

Я не прыйшла на ваша вяселле. Увесь той дзень я прастаяла перад люстэркам, спрабуючы разгледзець пад скурай ярка-аранжавыя плямы. Іх не было.

Я помню, як потым ты сама прыйшла да мяне, Таня, і прасіла прабачэння. На сёмым месяцы. На каленях. Ты плакала, а ўва мне чорным камяком варушылася злосная радасць. Я проста пайшла тады ў дождж, пакінуўшы цябе ў сваёй пустой кватэры.

Размова з люстэркам

Апавяданне

Ведаеш... Звычайна пакаранне ідзе за грахам, але мне здаецца, што ў маім выпадку гэтая паслядоўнасць была парушана нездарма. Бог ведаў, што я зрабіла з табай у будучыні, сястра, і пакараў мяне загадзя.

Хлопчых нарадзіўся здаровым, а я, хворая на нянавісць, не хацела яго бачыць. Пакуль аднойчы выпадак не звёў нас у парк годам пазней. Я глядзела на маленькага Алежку і задыхалася ад адчаю, бо ён быў дакладнай копіяй майго з Алікам вясна, калі б той мог нейкім чынам нарадзіцца. Я плакала ўсю ноч у цяніку, што вёз мяне абы-куды, і пыталася ў Бога: «Чаму яна? Чаму яна, а не я? Мы ж аднолькавыя!» І ніхто не адказаў мне.

Я пераехала. Мы не бачыліся 10 гадоў, Таня. Алік кінуў цябе, але я не радуюся гэтаму. Павер.

Я зноў спавядаюся сёння бязлітаснаму, як час, люстэрку, бо адбітак у ім — гэта ты і я адначасова. Мне страшна. Але хутка я збяруся з духам і напішу табе. І калі ты дазволіш, прыеду да цябе... Да вас...

Ва ўсім вівавата я, Таня. А Чарнобыль? Чарнобыль — гэта выпрабаванне на трываласць, на дабро і зло, на шчырасць і фальш. Мне трэба неяк з гэтым жыць. А без твайго прабачэння не змагу. Я не змагу, Таня...

На мове спадзяванняў

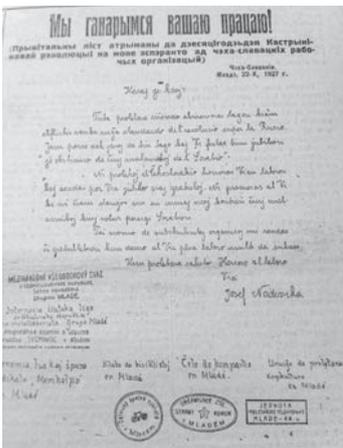
Жыццё Людвіга Лазара Заменгофа (1859—1917) звязана з беларускімі землямі: нарадзіўся ў Беластоку, у 1893—1897 гг. жыў у Гродне. У Варшаве выйшла кніга, якая зрабіла доктара-акуліста сусветна вядомым лінгвістам, — «Міжнародная мова» (1887), падпісаная псеўданімам *Doktoro Esperanto*. У перакладзе гэта азначае «доктар, які спадзяецца».

Ці зрабіла вынаходніцтва нейкае аздараўленчае ўздзеянне на грамадства ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя? Пра гэта можна спрачацца. Але не выклікае сумненняў, што прапанаванае доктарам Заменгофам стала важным чынікам камунікацыі, а таксама вехавым этапам на шляху глабальнага спазнання і ўзаемаразумення.

Падхопленая рэвалюцыйнымі зменамі

У 1920—1930-х гг. у Савецкім Саюзе мова эсперанта атрымлівае новае жыццё — арганізацыйнае і творчае. Заснаваны Саюз эсперантистаў савецкіх краін, перайменаваны потым у Саюз эсперантистаў савецкіх рэспублік (СЭСР). У Маскве выходзіць шэраг перыядычных выданняў, прысвечаных пытанням тэорыі і практычнага прымянення міжнароднай мовы, яе распаўсюджвання: «Бюлетень Саюза эсперантистаў савецкіх рэспублік», «Известия ЦК СЭСР», «Міжнародны язык», «Sur posteno» (= На пошту) і інш. З'явілася асобная катэгорыя карэспандэнтаў — эсперкары, а эсперкарства стала ўспрымацца ў якасці сістэмна арганізаванага спосабу міжнароднай камунікацыі працоўных мас.

На старонках маскоўскіх выданняў часта змяшчалася інфармацыя пра эсперанцкі рух у БССР, якім былі ахоплены навучальныя ўстановы і вытворчыя прадпрыемствы ў розных гарадах рэспублікі. Адно з візуальных пацвярджэнняў таму — здымак, змешчаны ў «Бюлетэні Саюза эсперантистаў...» (1927, № 9—10) з подпісам: «1-ы курс Польскага педагагічнага тэхнікума (у Мінску), які ў поўным складзе вучыцца эсперанта пад кіраўніцтвам т. Далідовіча... Паводле патрабавання студэнтаў, эсперанта ўключана ў праграмы дысцыплін 1-га курса тэхнікума».

Факсімільнае прывітальнае ліста на мове эсперанта ад працоўных г. Млада (Чэхаславакія). Газета «Беларуская вёска», 7 лістапада 1927 г.

Такія мінскія аўтары, які Зміцер Снежка і Павел Кірушыны, былі не проста частымі гасцямі маскоўскіх часопісаў, але і вялі рэй у справе метадычкі арганізацыі эсперанцкага руху. Так, многія артыкулы З. Снежкі мелі востра палемічны характар, спаруджалі дыскусіі: «Хворыя пытанні эсперкарства. (Аб эсперкарголадзе, аб рабоце *labesko*, аб «уажывателлях», пачаткоўцах і аб тым, як не трэба з мукі рабіць слана)» («Известия ЦК СЭСР»; 1928, № 1—2); «Пад агонь бальшавіцкай крытыкі работу ячэк СЭСР» («Міжнародны язык»; 1933, № 1); «Вучыцца працаваць у беларускіх таварышаў» («МЯ»; 1933, № 5—6) і інш.

У БССР эсперанцкі рух падтрымліваўся на радыі і ў перыядычным друку. Асабліва шырока і паслядоўна — на старонках часопіса «Беларуская работніца

і сялянка», газет «Савецкая Беларусь», «Беларуская вёска», «Чырвоная змена». Выдаваўся спецыяльны ПЭК-біюлетэнь «*Soveta Blankrusio*» (= Савецкая Беларусь).

У матэрыялах аналітычнага характара неаднаразова закраналася праблема суднасенасці штучнай мовы і нацыянальных традыцый, якія праходзілі сваю трансфармацыю ў час маштабнага сацыяльнага эксперымента. Адзін з ключавых тэзісаў, зробленых у ходзе рэтра-спектыўнага аналізу, знаходзім у часопісе «Міжнародны язык» (1933, № 4). Эсперанцкі рух «узнік у пачатку эпохі імперыялізму, як рух дробнай буржуазіі на заходніх шматнацыянальных ускраінах царскай Расіі (Польшча, Літва), як рух прадстаўнікоў прыгнечаных нацый, якія ідэалістычна шукалі выхад з бездна нацыянальнага прыгнечання, з небяспекі асіміляцыі, у супрацьпастаўленні мовам пануючых нацый, мовам «асімілятараў» нейтральнай па сваёй пабудове і дапаможнай, закліканай існаваць толькі побач з нацыянальнымі міжнароднай мовы» (Яфім Спірыдовіч).

З пралетарскім прывітаннем

Газета «Беларуская вёска» 7 лістапада 1927 года на першай старонцы змясціла факсімільнае карэспандэнцыйнае «Мы ганарымся вашаю працаю!» (Прывітальны ліст, атрыманы да дзесяцігоддзя Катрыніцкай рэвалюцыі на мове эсперанта ад чэхаславацкіх рабочых арганізацый). Ніжэй быў пададзены пераклад на беларускую мову.

Дарагія таварышы!

Увесь пралетарскі свет успамінае той дзень, калі чырвоны пабедны сцяг пачаў калыхацца над Расіяй. З таго дня прайшло ўжо дзесяць год, і вы святкуеце гэты юбілей у ўпарадкаванні да ўсіх ворагаў Савецкага Саюза.

Мы, чэхаславацкія пралетары, ганарымся вашаю працай і насылаем для вашага свята свае прывітанні. Мы абліцаем вам, што мы заўсёды будзем першымі супроць усіх ворагаў, якія імкнуцца знішчыць Савецкі Саюз.

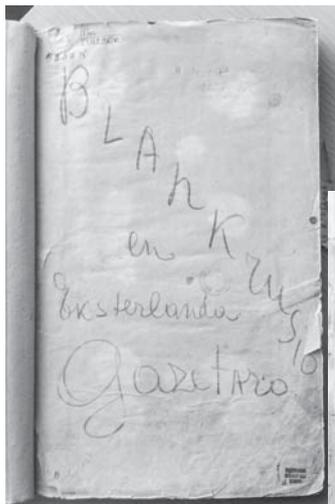
Ад імя ўсіх арганізацый, якія пад гэтым лістом падпісаліся, я насылаю гэтак прывітанне з нажаданнем вялікіх поспехаў у вашай далейшай працы.

Гонар працы!

З пралетарскім прывітаннем
Іозэф Надворка.

Пад лістом падпісаліся наступныя арганізацыі г. Млада: Секцыя рабочых-металістаў міжнароднага прафсаюза рабочых; Эканамічнае, газетнае і ашчаднае таварыства «Узаемадапамога»; Клуб веласіпедыстаў; Ячэйка камуністычнай партыі; Пралетарскі саюз фізкультуры. Цяпер гэты часкі горад, што знаходзіцца за 50 км на паўночны-ўсход ад Прагі, называецца Млада-Балаяслаў (Mladá Boleslav).

Газета «Савецкая Беларусь» 19 лістапада 1927 года апублікавала змястоўны артыкул, суправаджаны калектыўным здымкам, — «Замежныя эсперантысты ў Мінску». У ліку шанюўных гасцей былі рэдактар газеты і член кампартыі Швецыі Эйнара Адамсон, камандзір атрада чырвоных франтавікоў у Лейпцыгу Ота Беслер, старшыня Саюза рабочых-эсперантистаў Германіі Гуга Гемпель, дырэктар-адміністратар SAT (Саюза рабочых-эсперантистаў адзінага фронту) Рыхард Лерхнер.

З фонду Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Сымятак з выразкамі і машынапіснымі тэкстамі «Blankrusio en eksterlanda gazetaro» (= Беларусь у замежнай прэсе). 1925—1926 гг.

Замежныя госці наведалі Беларускі дзяржаўны музей, бібліятэку, выстаўку нацменшасцей, рэдакцыю газет і некалькі заводаў. Найбольш урачысты эпізод адбыўся ў Аб'яднанай беларускай вайскавай школе імя ЦВК БССР. «Мой атрад, — казаў О. Беслер, — даручыў мне перадаць сапрахільнай АБВШ фашыстоўскаму сцягу, адбіты чырвонымі франтавікамі ў адной схватцы з фашыстамі. Мы перадаём яго, як сымбаль таго, што мы са сваім «жалезным кулаком» без аружжа змагаемся з фашыстамі. Фашысты ня ведаюць, дзе гэты сцяг. І калі даведаюцца, што іх сцяг у СССР, будуць вельмі абураны».

На службу сучаснай літаратуры

Сярод сусветна вядомых аўтараў — прыхільнікаў эсперанта былі Анры Барбюс, Жюль Верн, Леў Талстой, Максім Горкі, Канстанцін Паўстоўскі, Рамэн Ралан, Рабіндранат Тагор, Герберт Уэлс, Бернард Шоу і інш.

Сваё стаўленне да эсперанта выказалі на старонках часопіса «Міжнародны язык» (1933, № 4) творцы, якія ў многім вызначалі аблічча нацыянальнага пісьменства Сінявокай. Іх словам папярэднічае артыкул «Беларускія пісьменнікі аб эсперанта» (аўтары З. Снежка, І. Элькінд), вытрыманы ў духу пралетарскай патрабавальнасці: «Сёння мы друкуем меркаванні некаторых беларускіх пісьменнікаў аб эсперанта. Гэтыя меркаванні паказваюць, што большасць пісьменнікаў — за эсперанта, але пакуль гэтыя «за» — толькі платанічныя выступленні ў той час, як беларускія эсперантысты паказалі шырокія магчымасці выкарыстання для беларускай літаратуры мовы эсперанта — беларускія пісьменнікі працягваюць платанічна апекавацца мовай...».

Самым нешматслоўным быў Янка Купала: «Лічу, што эсперанта карысная мова, якая дапамагае сувязі працоўных усяго свету».

Больш разгорнуты адказ даў Якуб Колас: «Мову эсперанта трэба падтрымліваць, як мілагучную, простую і лёгкую мову, як міжнародную для практычнага выкарыстання шматмільённымі масамі працоўных усіх нацыянальнасцей у справе ўзаемаразумення. Для таго, каб гэтая мова заваявала сабе адпаведнае становішча і сапраўды стала сродкам міжнародных зносін сотняў мільёнаў працоўных, трэба дабіцца таго, каб яна знайшла сабе месца ў школах усіх народаў, каб абавязковы прадмет навучання. Без гэтага ёй наўрад ці ўдасца мець тое значэнне, якое належыць ёй па праве».

Перад выказаннем Рыгора Коцеца пазначана: «З прадмовы да эсперанцкага

перакладу «Гуты». Паколькі тэкст перастворанай п'есы страчаны, словы пісьменніка маюць цікавае як адзін з захаваных архіўных аскепкаў: «Добра, што ў нас ёсць магчымасць перадаваць нашу думку, нашы думы, надзеі на такой цудоўнай мове, як эсперанта. На мове, якая пранікае ва ўсе куточки

Выразка артыкула пра Якуба Коласа, надрукаванага ў газеце «Semaclulo» (Парыж) 16 снежня 1926 г.

змянога шара, якая заўсёды і ў лобы час даасць магчымасць пралетарыям дакладна і ясна дзяліцца сваімі думкамі да наступлення на агоньнага ворага і для стварэння свайго грамадства і свайго культуры».

Адносна мовы эсперанта выказалі сваё стаўленне Алесь Кучар і Цішка Гартны, апошні — асабліва разгорнута і з ідэалагічна выверанымі акцэнтамі.

Некаторыя вершы народных паэтаў Беларусі загучалі на мове эсперанта дзякуючы перакладам Б. Берына (Benciono Berin). Для параўнання прывядзём першыя строфы твораў.

З верша Якуба Коласа «Не бядуі!» (1907):

Не бядуі, што сонца нізка,
Што прыходзіць нудны дзень,
Не бядуі, што восень блізка
І на дол кладзецца ценя.

У перакладзе — «Ne malĝoju!»:

Ne malĝoju, ke de l' suno
Malofitiĝas la aper',
Ke la ombro de aŭtuno
Sombre kuŝas sur la ter'.

З вершаванага твора Янкі Купалы «А зяюлька кукавала...» (1921):

Як на свет радзіўся Янка,
Як заплакаў многа-мала, —
Пела маці над калыскай,
А зяюлька кукавала:
Ку-ку, ку-ку, кінь дакуку!
Спі, саколік! Ку-ку, ку-ку!

У мастацкай інтэрпрэтацыі — «Sed la kukolet' kukuis»:

Kiam venis morden Janko,
Kiam lia ploro tujis,
Ĉe lulil' patrinio kantis
Kaj la kukolet' kukuis:
— Ku-ku, ku-ku, tempo flugu!
Dormu, karal! Ku-ku, ku-ku!

Тэма эсперанцкага руху ў Беларусі працягвае ўвагу даследчыкаў апошнім часам. Зроблены спробы новага працягання візіту японскага пісьменніка-эсперантыста Акіты Удаяку ў Мінск у 1928 годзе, дзейнасці Змітра Снежкі. Выяўлены і апублікаваны шэраг невядомых архіўных матэрыялаў. Геаграфія новых знаходак пазначаецца надзвычай абсяжна.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Век — як помнік

Загалолак гэты я пазычыў са сваёй прадмовы да кнігі Аляксея Каўко «Неад'емнае», якую рыхтаваў да друку.

Мой шлах дахаты з рэдакцыі Іванаўскай раённай газеты «Чырвоная звызда», якую я рэдагаваў з 2008 па 2016 гады, пралягаў якраз паўз яго дом, і ў цёплую пару года часта сустракаліся каля веснічак двухкватэрнага аднапавярховіка. Адсюль нарыс «3 ветэранам — ля веснічак», які ўвайшоў у маю кнігу «Роднае, шчымлывае». Калі з-пад яго пярэ з'яўляўся новы твор, у асноўным байка ці гумарэска (у гэтых жанрах ён увогуле быў пераўздызеным майстрам), запрашаў у хату, аддаваў рукапіс. Кожны раз сціпла так казаў, маўляў, а раптам прыдасца для друку, і прасіў не саромецца правіць тэкст.

Нарадзіўся Аляксей Каўко 28 сакавіка 1922 года ў вёсцы Міраслава Бярэзінскага раёна. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, а ваяваў з фашысцкімі захопнікамі пачынаў другім нумарам кулямётнага разліку ў складзе 208-га партызанскага палка. За баявыя заслугі ўзнагароджаны ордэнамі баявога Чырвонага Сцяга і Вялікай Айчыннай вайны II ступені, медалямі

«Заря». А з 1965 года і да выхаду на пенсію працаваў рэдактарам Іванаўскай райгазеты «Чырвоная звызда». За дасягненні ў працы яму ў 1971 годзе было прысвоена званне «Заслужаны дзеяч культуры Беларусі». У 2009-м — ганаровы грамадзянін г. Іванава і Іванаўскага раёна.

Яшчэ сямікласнікам у часопісе «Іскры Ільіча» надрукаваў апавяданне «Вавёрчак». Удзельнічаў у першай пасляваеннай Рэспубліканскай нарадзе маладых пісьменнікаў. На ёй было абмеркавана яго апавяданне «Піянер», надрукаванае ў «Бярозцы», а потым з блашавення Янкі Маўра яно трапіла ў падручнік «Роднае слова» для 4-га класа. А за апавяданне «Васіль прыехаў» у 1952 годзе атрымаў другую прэмію на конкурсе газеты «Чырвоная змена». Яно ўвайшло ў альманах «На сонечных сцэжках». У свой час высокую ацэнку старэйшых калег-літаратараў атрымала апавяданне «Я і мая мама», змешчанае ў часопісе «Работніца і сялянка». Напрыклад, Алена Васілевіч назвала яго «вясёлым і слаўным».

Апавяданні, гумарэскі, байкі Аляксея Трафімавіча друкаваліся ў часопісе «Маладоць» і іншых выданнях, а таксама ў калектыўных зборніках «На сонечных сцэжках», «Вожык смеецца». Выйшлі кнігі «Смех не грэх», «Пад гоман вогнішча», пасмяротна — «Неад'емнае».

Не стала Аляксея Трафімавіча Каўко 23 верасня 2012 года. Таксама юбілей, на жаль, сумны. Загое пражыў па сёняшніх мерках не толькі доўгае, але і насычанае, паўнавартаснае жыццё, працаваў літаральна да апошняга ўздыху. Вось як ён прыгадаваў пры чарговай нашай сустрэчы першы ліст у газету «Піянер Беларусі»: «Я тады хадзіў ці то ў трэці, ці то ў чацвёрты клас. Адным словам, было гэта ў першай палове 30-х. На той мой ліст прыйшоў з рэдакцыі адказ. Бацька ўзяў яго і чытае: «Паважаны таварыш...» Недаўменна зірнуў на мяне, маўляў, ці не занадта дробны для паважанага таварыша. А я ж быў і праўда дробны, ці не самы малы з усяго класа. Калі праз нейкі час атрымаў першы

ганарар з Бярэзінскай райгазеты за падборку частушак, то купіў за тры грошы ў мясцовай краме цэлую торбачку запалак, якія аддаў матулі, а таксама рэшту грошай. Маці аж заплакала, бо калі яна трымала ў руках тры грошы... Хіба перад школай прадавала ў райцэнтрах яйкі ды масла, каб купіць шыйткі, падручнікі, адрэз тканіны. А яшчэ ёй было вельмі дзіўна, што за «нейкія прыдумкі» нехта мог заплаціць».

Дарэчы, гісторыя пра частушкі мае і зусім смешны працяг. У раённым Доме культуры ладзіўся агляд-конкурс мастацкай самадзейнасці. Хлапчук нежак даведаўся, што мясцовы хор будзе выконваць яго надрукаваныя частушкі. Але ўнутр не пусцілі: «Кыш, малы, дахаты». Глядзеў і слухаў праз акно, успоркаўшыся на падаконе. Душыла крыўда, што рослых аднакласнікаў пусцілі, а яго — не. Але і гонар распіраў: трэба ж, мае частушкі дарослыя цёткі пяюць.

Успамінаючы першую працу ў Жабчыцкай райгазете, якую сам і ствараў, адзначаў беднасць, у якой даводзілася працаваць. Рэдакцыя, калі яе можна так назваць, размяшчалася ў Малоткавічах, бо Жабчыцы былі цалкам спалены фашыстамі. Рукапісы насіў у Пінск за 12 кіламетраў і пехатою вяртаўся з гэтым тыражом.

На сцяне рэдакцыі Іванаўскай раённай газеты красуецца мемарыяльная дошка ў гонар Аляксея Трафімавіча.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

Яшчэ сямікласнікам у часопісе «Іскры Ільіча» надрукаваў апавяданне «Вавёрчак». Удзельнічаў у першай пасляваеннай Рэспубліканскай нарадзе маладых пісьменнікаў. На ёй было абмеркавана яго апавяданне «Піянер», надрукаванае ў «Бярозцы», а потым з блашавення Янкі Маўра яно трапіла ў падручнік «Роднае слова» для 4-га класа. А за апавяданне «Васіль прыехаў» у 1952 годзе атрымаў другую прэмію на конкурсе газеты «Чырвоная змена». Яно ўвайшло ў альманах «На сонечных сцэжках».

«Партызан Вялікай Айчыннай вайны I ступені», «За перамогу над Германіяй у 1941—1945 гг.». З 1944-га, пасля заканчэння курсаў партыйна-савецкага актыву, на журналісцкай рабоце. Рэдагаваў шэраг газет, быў уласным карэспандэнтам Брэсцкай абласной газеты

Пакосы, нібы нізкі...

Мікола Панасюк.

вобласці часопіса Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Беларуская думка». Пры гэтым анічым не дэманстраваў сваё карыфейства, перавагу ў параўнанні з іншымі калегамі. Наадварот, заўсёды надзвычай добразачылівы, усмешліва-лагодны... Мяне пры першым жа знаёмстве «змусіў» звяртацца да яго на ты, хоць нашмаг старэйшы і «творчая вага» — далёка мне да яе.

Мікола, што мяне асабліва захапляла, заўсёды не толькі пісаў, але і размаўляў выключна па-беларуску, у тым ліку ў побыце. Гэтаж я захапляла яго няўрымсліваць і працавітасць. Ніколі не бачыў яго без фотаапарата ў руцэ. А з кішэні нязменная вызіраў бланкет. Уражанне было такое, што ён шчыруе кругласутачна.

Нарадзіўся Мікалаі Васільевічу 9 сакавіка 1947 года на хутары непадалёку ад вёскі Галоўчыцы Драгічынскага раёна. Некранутая на той час меліяратарамі прырода захапляла будучага творцу:

*Я родам з хутара. Балота
Чартам стукала ў акно.
Бязор і клёнаў пазалота,
І сіль нябёс, і броду дно...*

Яшчэ ў школьныя гады пачаў пісаць вершы. Іх выносілі на свет Божы рэспубліканскія «Чырвоная змена», «Сельская газета», часопіс «Маладоць». У далейшым, сталым, жыццё сваё прызванне знайшоў у дакументальнай прозе.

З 1965-га — літсупрацоўнік, а потым адказны сакратар Іванаўскай раённай газеты «Чырвоная звызда» (цяпер «Янаўскі край»). Пры рэдакцыі заснаваў літаратурнае аб'яднанне «Ясельда» і аднайменную літстаронку ў газеце. Некаторы час працаваў у Драгічынскай раённай газеце «Запаветы Леніна», брэсцкай абласной «Заря». У тым жа 65-м паступіў

на завочнае аддзяленне факультэта журналістыкі Белдзяржуніверсітэта.

У кастрычніку 1969-га яго нарыс «Барозны ніколі не канчаюцца» пра сельскага механізатара апублікавала газета «Звызда». А за нарыс «Кароль кавальскай справы», дасланы на конкурс «Звязды» і Белсаўпрофа, быў удастоены другой прэміі. Менавіта гэтыя ды іншыя публікацыі ў рэспубліканскай прэсе

вызначылі яго далейшы лёс: з чэрвеня 1970-га ён — уласны карэспандэнт «Звязды» па Брэсцкай вобласці.

З гэтага часу пачынаецца яшчэ больш плённый перыяд у яго творчасці. У 1975 годзе ён выдае адразу дзве кнігі: у выдавецтве «Народная асвета» — зборнік дакументальных апавяданняў пра піянераў-падпольшчыкаў «Мужнелі ў барыцтве», а ў «Беларусі» — пра лётчыка-касманаўта СССР Пятра Клімука «Арыенцір — сузор'е Арыён». У 1977 годзе ў тым жа выдавецтве ўбачыла свет працаванае і перакладзенае Уладзімірам

Жыжэнкам на рускую мову другое выданне аповесці «К созвездиям». У ім апавядаецца не толькі пра першы (з Вялікім Лебедзевым), але і пра другі, гэтым разам працяглы, касмічны палёт Пятра Клімука з Віталем Севасцянавым на каляземнай арбіце. Урыўкі з гэтай аповесці («Чула маё сэрца», «Мітынг у калгасе», «У роднай хаце», «Зноў у палёце») увайшлі ў двухтомнік «Беларускі савецкі нарыс» (1977).

Праз вельмі кароткі час разам з Васілём Татунам і Сцяпанам Літвінчуком Мікола Панасюк напісаў кнігу нарысаў пра доўгажыхароў Беларусі «Шчодрое даўгаліцце» (1980), разам з Васілём Татунам — «Крона вечнага дрэва» (1987) — пра дружбы беларусаў і палякаў, іх памежныя сувязі. Адна за адной выходзяць кнігі Міколы Панасюка, у якіх ён апівае сваіх землякоў — людзей палескай вёскі: «Полесская целина» (1982), «Світанковы зоркі» (1987), «Зоркі над Бугам» (1990).

Плэннай была і яго праца са студзеня 1987-га ў часопісе «Коммунист Беларусі». На яго старонках змясціў шэраг матэрыялаў пра ўдмуртаў, якія воляй лёсу былі закінуты ў Беларусь. Дакументальнае аповесць «Двое у роднічка» апублікавана ў калектыўным зборніку «Вчера, сегодня, завтра Советской Удмуртии» (выдавецтва «Удмуртия», 1990).

Калісьці, на заранку сваёй літаратурнай дзейнасці, ён, малады журналіст, прызнаваўся:

*Не выдаў я пакуль што кніжкі,
Але, наверце, не журуся:
Кладу пакосы, нібы нізкі,
На лузе росным Беларусі.*

Цяпер у Мікалая Васільевіча ёсць не толькі кнігі, але і прызнанне яго таленту.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

Фота з сайту brl.by

Неверагоднае, нязвыклае, невядомае

Сціплую і вычарпальную назву — «Ілюстрацыі» — мае выстаўка кніжнай графікі Валерыя Славука, прымеркаваная да 75-годдзя заслужанага дзеяча мастацтваў. Экспазіцыя майстра, любімага і мастацтвазнаўцамі, і аматарамі графікі, і студэнтамі Акадэміі мастацтва, дзе Валерый Славука выкладае шмат гадоў, размешчана ў выставачнай зале «Акадэмія» БДАМ. У яе ўвайшлі два дзясяткі ілюстрацый для розных выданняў, выкананых з 2013 да 2022 года. Сярод такіх кніг — «Куды скача пеўневы конь?» С. Лаўровай, «Аднойчы ў Новым свеце» М. Аромштам, «Казкі на ноч» Я. Пучкова, «Вядзьмар, які рабіўся ваўком» (укладальнік Антон Францішак Брыль).

Ілюстрацыя да кнігі «Вядзьмар, які рабіўся ваўком», 2020 г.

Кнігі з ілюстрацыямі Валерыя Славука неаднаразова перавыдаваліся на замежных мовах, а гэта сведчанне высокага ўзроўню яго майстэрства. Работы ў кніжнай і станковай графіцы шматразова ацэньваліся як высокія ўзоры сучаснага графічнага мастацтва выдучымі беларускімі і замежнымі мастацтвазнаўцамі, а таксама мастацкімі крытыкамі. За многія гады творчасці такіх перамог было шмат...

Валерый Славука скончыў Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкае інстытут у 1977 годзе. З 1981-га — член Беларускага саюза мастакоў. З 2004 года з'яўляецца прафесарам кафедры графікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. У 2015-м яму прысвоена ганаровае званне «Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь», а праз два гады Валерый Славука стаў лаўрэатам спецыяльнай прэміі Прэзідэнта дзеячам культуры за значны асабісты ўклад у развіццё нацыянальнай школы станковай і кніжнай графікі.

Творчасць гэтага майстра вельмі пазнавальная і заўсёды звяртае на сябе ўвагу мастацтвазнаўцаў, музейшчыкаў, журналістаў, студэнтаў. Яе любіць незалежна ад узросту, некалькі пакаленняў беларусаў (і не толькі) згадваюць, што выраслі на кнігах з ілюстрацыямі Валерыя Славука, якія запамініліся не меней, чым той ці іншы сюжэт. А часам нават болей.

— Я вельмі люблю і паважаю кожную кропачку, кожны штрих, які Валерый Пятровіч пакідае на паперы, — прызнаўся падчас адкрыцця экспазіцыі загадчык кафедры графікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Юрый Хілько. — З іх потым складаецца цэлы космас зусім

неверагодных вобразаў, якія грэюць душу. Я меў шчаслівую магчымасць назіраць, як нараджаюцца гэтыя вобразы. Што робіць Валерый Пятровіч на пасяджэннях Савета акадэміі? Дагае паперу, ручку і пачынае ствараць цуд... У той жа час я вельмі люблю і паважаю Валерыя Пятровіча як асобу. Кафедры графікі бязмерна пашанцавала з тым, што ў нас ёсць чалавек, які з'яўляецца яе ўнутраным стрыжнем, вядзе за сабой.

Першы прарэктар акадэміі мастацтваў Святлана Вінакурава — таксама ў ліку даўніх прыхільнікаў творчасці Валерыя Славука:

— Я нават памятаю, калі ўпершыню пазнаёмілася з яго работай. Мне падарылі маленькую паштоўку з сабакам, якога намаляваў Валерый Пятровіч, і я адразу яе захавала. Гэта значыць, нават такі маленькі яго малюнак зрабіў на мяне вельмі глыбокае ўражанне: тады я яшчэ не была знаёмай ні з самім мастаком, ні з яго творчасцю.

Калега, загадчык кафедры малюнка Уладзімір Тоўсіцкі падчас адкрыцця выстаўкі падкрэсліў: Валерый Славука разумее дзіўную душу як ніхто іншы. Сапраўды, з гэтым нельга спарачвацца, як і з тым, што дзеці неабязнава да тых вобразаў і сюжэтаў, якія стварае ці інтэрпрэтае мастак. Магчыма, гэта адбываецца дзякуючы таму, што творца бачыць і паказвае нязвыклае ў звыклым. Мажліва, таму, што любіць

3 серыі «Дзіўныя стварэнні», 2022 г.

чытаць і выкарыстоўваць прачытанае як матэрыял, а гэта моцны ўплывоў рычажок. А можа быць, Валерыю Славуку ўдалося не забыць, якія вобразы і выявы зольна стварыць дзіцячае ўяўленне. Выспрэчна, ён адкрывае іншае жыццё, заірае вельмі далёка, а менавіта ў таямнічую невядомасць. З падобнай невядомасці маленькі чалавек яшчэ толькі-толькі вярнуўся і пакуль не зведаў гэтага свету.

прадставіць арыгіналы ілюстрацый, асабліва калі аўтар супрацоўнічае з расійскімі выдавецтвамі, як у выпадку з Валерыем Славуком. Звычайна творы застаюцца ў выдавецтвах, таму ўбачыць унікальныя кампазіцыі майстра на свае вочы — асабліва асалода. Выстаўка «Ілюстрацыі» будзе працаваць да 29 красавіка. Наведванне адбываецца па папярэднім запісе.

Юўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Жадаючыя пазнаёміцца са спробамі маладых мастакоў да 13 мая могуць наведаць ужо традыцыйны для Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў «Рэктарскі прагляд». Гэта экспазіцыя твораў студэнтаў мастацкага факультэта і факультэта дызайну і докаратыўна-прыкладнага мастацтва ў выставачнай зале «KODEX» (вул. Сурганава 14а, 4 паверх).

Ганна Раманенка «Жыццё ў горадзе», 2021 г.

Рэктарскі прагляд — традыцыйны другі этап галоўнага экзамену па асноўных спецыяльнасцях у мастацкіх ВНУ пры ўдзеле рэктара (прарэктара), які ажыццяўляецца два разы ў навучальным годзе, па выніках зімовай і летняй сесій. На праглядзе, які адбываецца ў фармаце дэманстрацыі выкананых — згодна з адукацыйнымі праграмамі — студэнцкіх твораў у навучальных памяшканнях БДАМ, камісіяй вызначаецца ўзровень дасягненняў кожнага студэнта на абраным шляху. Звычайна такая выстаўка закранае ўсіх студэнтаў

Агледзіны найцікавейшага

мастацкага факультэта, экспануюцца толькі ў вучэбных аўдыторыях (майстэрнях) і працягаецца два дні. Чарговы раз найлепшыя творы па выніках экзаменацыйных праглядаў былі сфарміраваныя ў экспазіцыю і пададзены ў прафесійнай выставачнай прасторы. Каардынатарам выступіла Ганна Конанова, прарэктар па вучэбнай рабоце, кандыдат мастацтвазнаўства.

Так, экспазіцыю склалі некалькі дзясяткаў работ, у аснове — жывяпіс і графіка, хапае твораў з дрэва і шкла. Некалькі слоў пра найбольш запамінальныя кампазіцыі... А гэта ярка-метафарычная «Лірыка» (2022) Юліі Ураблеўскай, рэалістычнае «Жыццё ў горадзе» (2021) Ганны Раманенкі, манахромны «Пейзаж» (2022) Аліны Парфяновіч, мяккі «Нацюрморт» (2021) Марты Шчэрбіч... Перагукаюцца з традыцыйнай многія работы, у тым ліку «Горад» (2021) Карыны Леонавай. На карціне глядач нібы стаіць па-за героем, робіцца выпадковым ці вымушаным — тут як каму падабаецца — суразмоўцам. Асаблівай таямніцы назіральнік не спазнае, наяўны герой, твор якога мы не бачым, углядаецца ў гарадскі краявід. Мяркуючы па вокнах, персанаж знаходзіцца далёка не ў новабудуолі, аднак разглядае такія, хутчэй за ўсё, мінскія. Тэмы прыроды (герой, магчыма, звык любавання неба, якое цепен засланае будоўля) і горада, канфілікту новага і старога, узаемаадносін дзеяння і назірання, відаць, працягваюць хваляваць мастакоў не толькі сталых, але і маладых.

Вылучаюцца ў шэрагу іншых — найперш лаканічнасцю і ледзь адчувальнай незавяршанасцю, якая ідзе на карысць, — і скульптурны «Сірынь» (2022) Ксеніі Лукерчык і «Катасмоўжык» (2022) Фёдара Каштанова. Другі, што цікава, выкананы з мармуру.

Сапраўднае ўпрыгажэнне выстаўкі — вучэбныя работы (акварэлі 2021 года) Марыі Сыраваш з выявамі

Мінска, які добра пазнаецца, бо аўтар часта звяртаецца да знакамітых помнікаў архітэктуры; экспертыменты Анастасіі Чадзій, а яна стварае вельмі цікавыя кампазіцыі, выкарыстоўваючы ляўкас, смальту, алей, эпаксідную смалу; своеасаблівае «дарожная» серыя (2021) Багдана Эйсманта, даволі змрочная і ў нечым нежывая.

Праект «Рэктарскі прагляд» мае статус прафараўтэнцыйнага. Да агляду экспазіцыі запрашаюцца кіраўнікі, прадстаўнікі і навучныя школы, сяродніх спецыяльных і вышэйшых навучальных устаноў. Як адзначаюць

Карына Леонава «Горад», 2021 г.

арганізатары, прадугледжана магчымасць заказаць экскурсію для арганізаваных груп. Наведванне «Рэктарскага прагляду» — выключна па папярэднім запісе.

Юўгенія ШЫЦЬКА

Калі б хто сказаў Кандрату Ільчы, што падобнае магчыма, у лепшым выпадку ўспрыняў бы яго дзіваком. Ці няўдалым жартаўніком. Але думку памяняў, калі апынуўся ў ваколіцах рэзідэнцыі кітайскага правіцеля — багдыхана Ван Шэу Шаня. Палац губляўся ўдалечыні. А на першым плане — звыклы для гэтых мясцін пейзаж. Павозкі, два чалавекі, адзін з якіх верхам на асле. Удалечыні вымалёўваліся сілуэты гор. Каля самай сцэжкі спакойна скуб траву конь. Ён успрымаўся тут нейкім чужым. Быццам нехта перанёс яго сюды з рэальнасці, блізкай сэрцу Карсаліна з маленства.

Такіх коней ён неаднойчы бачыў у Слуцку — там, дзе пачыналіся агароды. А каля іх — невялікі лужок з умоўнай травой. Як і гэтая ў Кітаі. Завершаныя эскізы назваў сціпла: «Від на загарадны палац пад Пекінам». Калі глядзеў на яго, у памяці сапраўды ўсплываў Слуцк, у якім нарадзіўся 21 сакавіка 1809 года. Дзе ён жыў, заўсёды памятаў.

Гесэ не паслухаўся, з Грыгаровічам пагадзіўся

Граматы вялікай бацькі не мелі. Дастатку — таксама. Дзецім далі толькі першапачатковыя веды, каб пасля гэтага дапамагалі ім. Кандрату было прасцей. У дванадцатгадоў стаў маляваць абразы. Не толькі мясцовыя мастакі, а прыезджыя, якія таксама стваралі іх, бралі яго ў памочнікі. Даведаўшыся пра майстэрства юнага самавука, з ім вырашыў пазнаёміцца настаўнік малюнка Слуцкай гімназіі Тамаш Гесэ. Яму хацелася выхаванца мастака, якім можна будзе ганарыцца. Завершаныя работы ўразілі. Упэўніўся, што з Карсаліна будзе толк. Канешне, у асобных творах фарбы яшчэ не заўсёды слухаліся яго пэндзі. Ды пры задатках таленту гэта нажыўнае. Прапанаваў паступаць у Віленскую мастацкую школу.

— Не для мяне вучоба, — уздыгнуў Кандрат. — Трэба сям’і дапамагач, а за іконы няблага плаціць, — і ў распачы дадаў: — Бадай і застануся самавукам.

Замест Віліні паехаў у Арол. Што падштурхнула туды, невядома. Можа, там жыў нехта знаёмы. Магчыма, шмат ездзіў па Расіі, пакуль не спыніўся ў гэтым горадзе. Працаваў плённа. Знайшоў німала заказчыкаў, якія добра плацілі. Маляваў і іконы для храмаў. Штогосьці пісаў для сябе. Пашанцавала, калі ў Арле праездзім аказаўся прэфасар і канферэнц-сакратар Імператарскай Акадэміі мастацтваў у Пецярбургу Васіль Грыгаровіч. Ён выдаваў часопіс «Журнал изящных искусств», ахвотна падтрымліваў маладыя таленты.

На мастацкай выстаўцы ўбачыў і партрэты, намаляваныя Кандратам Ільчом. Яны прывабілі сваёй дасканаласцю. Хоць адчуў і тое, што некалі заўважыў Тамаш Гесэ: некаторым бракавала тэхнікі пісьма. Падалося, што аўтар — самаук. Калі ж упэўніўся, што і сапраўды так, угаварыў яго паступаць у Акадэмію мастацтваў. Ды і рэкамендацыю даў.

Залічылі вольным слухачом. Дапамог Васіль Іванавіч і з атрымманнем дазволу на прахыванне ў Пецярбургу. У паліцыі яго адначасова выпісалі і Тарасу Шаўчэнка, які ў знак удзячнасці прывязчыў дабрадзею паэму «Гайдамакі». Бяда толькі, што грошы, сабраныя ў Арле, хутка скончыліся. Стыпендыя малая. З продажам твораў — вялікая канкурэнцыя. Тое ж самае было і з рэпетытарствам. Грыгаровіч падказаў выканаць партрэт Мікалая I і падарыць яго імператару. Быў упэўнены, што ён шчодр адрэчыць за такі падарунак. Мініяцюр з выявай самадзержца Карсалін перамалываў з работы, выкананай іншым мастаком. Але падарунак Мікалаю I чамусьці не спадабаўся.

Місія — лепшай не прыдумаеш

Сам выйсце ўбачыў у тым, каб стаць пазакласным мастаком. Такія творцы, калі яны выходзілі з ніжэйшага сацыяльнага саслоўя, могуць знаходзіцца дзе заўгодна без пашпарта. Гэта спатрэбіцца, калі пакіне акадэмію. А такая думка ў яго ўжо была. Таму ў ліпені 1839 года прапанаваў у Савет акадэміі карціны «Аўтапартрэт» і «Партрэт мужчыны», за якія і атрымаў чаканае званне. Магчыма, з акадэміяй і развітаўся б, калі б не яго пастаянны апякун.

Васіль Грыгаровіч, каб «выратаваць» яго, падніў на ногі ці не ўвесь Савет акадэміі. Даказаў, што нельга адпусціць таленавітага творцу на волю лёсу. Разам шукалі прымальнае выйсце. І тут нехта ўспомніў, што ў Пекін рыхтуецца чарговая Расійская духоўная місія — прадстаўніцтва Рускай праваслаўнай царквы і дзяржавы ў Пекіне, у якой вольнае месца мастака. Аднак ехаць на край свету ахвотных не знаходзілася. Калі ж сказалі пра гэта Карсаліну, ён адразу згадзіўся.

Супраць кандыдатуры Кандрата Ільча нічога не меў і начальнік экспедыцыі архімандрыйт Палікарп, у свецкім жыцці Пётр Тутарынаў. На дванадцатгадоў гарантавалася поўнае дзяржаўнае забеспячэнне. Да ўсяго штогод 500 рублёў зарплата. Пасля заканчэння службы — невялікая пенсія. Радавала і тое, што прэзідэнт Акадэміі мастацтваў Аляксей Аленін настаўляў: «Вы павінны замалёўваць натуру такой, якая яна ёсць і якой вам сустрэнецца, а не такой, якой можа быць вабнай і дасканалай».

Была і магчымаць авадолаць тэхніку кітайскага жывалісу. Загадвалася таксама вывучаць спосабы пры-

Хоць у выраі і добра

гатавання фарбаў і тушы, чым ён быў гатовы займацца і па сваёй волі. І, вядома ж, чакалася поўнае адкрыццё падарожжа па малавядомай краіне. Але спярша трэба было вывучыць кітайскую мову. Некалкі месяцаў наведваў курсы пры Азіяцкім дэпартаменце.

Духоўная місія пакінула Пецярбург 28 снежня 1839 года. Яшчэ ў Пецярбургу Кандрат Ільчы пазнаёміўся з Іосіфам Гашкевічам, будучым першым консулам Расіі ў Японіі. А ў дарозе склаліся прывязныя адносіны з Мікалаем Любімавым. У дакументах яго пасада значылася як прыстаў для суправаджэння місіі. Сёння такі «прыстаў» — ваенны аташэ. Ён рэгулярна веў дзёнік, падрабязна запісваў свае назіранні. Карсаліну прапанаваў замалёўваць убачанае.

Вялікае задавальненне прыносіла напісанне партрэтаў простых людзей, узнаўленне мясцовых краевідаў. Занатоўваў, аднак, і воблікі людзей уплывовых. Кітайскія вяльможы ахвотна заказвалі свае партрэты. За работу шчодра расплачваліся. Пісаў не толькі з-за грошай. Але, жывучы шмат гадоў у беднасці, не мог не пакарысціцца магчымаасцю зарабіць.

Наведваўся і ў прыгарады Пекіна. Так пабываў каля рэзідэнцыі багдыхана Ван Шэу Шаня, пейзаж каля якой і выклаў асацыяцыі з родным яму Слуцкам.

У Іркуцку таксама па-людску

Не забываў і аб частцы задання, звязанай з вывучэннем сакрэтаў прыгатавання кітайскіх фарбаў і тушы. Распытваў аб іх у мясцовых мастакоў. Назіраў за працай рамеснікаў, якія перадавалі гэтае майстэрства з пакалення ў пакаленне. Сам атрымаў кітайскія бялілы. Праўда, пад наглядом тых, хто пазнаёміў яго з сакрэтам іх прыгатавання. Зацікавіў і працэс атрымання румянаў. Як і бялілы, яны выкарыстоўваліся кітайцамі ў парфюмерыі.

Ехаў у Кітай на 12 гадоў — прабыў каля трох, бо захварэў на малярню. Калі падлячыўся, стала зразумела, што аб далейшым знаходжанні ў складзе місіі не можа ісці гаворкі. Зноў апынуўся на жыццёвых ростанях. З думкай аб далейшай вучобе даўно развітаўся. Не той узрост, каб праседжваць штаны ў аўдыторыях. Але агараны кантрактам тэрмін службы не адпрацаваў, таму пенсіі не бачыць як свайго носа. Трэба было працаваць...

Месцам жыхарства выбраў Іркуцк, які прывабіў тым, што з’яўляўся свайго роду сталіцай Сібіры. Працаваў у жанры партрэта — як групавога, калектыўнага, так і індывідуальнага. Нічога пэўнага пра гэтыя работы сказаць немагчыма. Вядома, што выканаў палатно, на якім 25 правазнаўцаў — у 1844—1845 гадах пад кіраўніцтвам сенатара Івана Талстога яны прыехалі ў складзе рэвізійнай камісіі. Напісаў таксама і 21 партрэт-мініяцюр некаторых з гэтых асоб. Дадзеныя твораў згадваў у аўтабіяграфіі, падрыхтаванай па просьбе Пецярбургскай акадэміі мастацтваў. Яна ў 60-я гады XIX стагоддзя збірала звесткі аб сваіх знакамітых сябрах.

Калі развітаўся з Іркуцкам, невядома. Нельга пэўна сказаць, ці сапраўды пісаў партрэты дзекабрыстаў, як гэта сцвярджаюць некаторыя даследчыкі. Хоць усё магчыма. Аўтарства ж далёка не ўсіх выяў-мініяцюр, дзе адлюстраваны яны, устаноўлена.

Далучэнне да вечных ісцін

Недзе ў пачатку 50-х гадоў XIX стагоддзя вярнуўся ў Пецярбург. У 1854 годзе паспяхова вытрымаў конкурс у Акадэміі мастацтваў на званне акадэміка партрэтнага жывалісу. Будучы акадэмікам, праз некаторы час стаў членам Савета акадэміі. Але і само званне, і гэтае членства якіх-небудзь значных матэрыяльных выгод не давалі.

Зноў апынуўся ў цяжкім матэрыяльным становішчы. Заставаўся занятак, які дазваляў жыць ва ў юнацтве. У 1854—1867 гадах напісаў шмат ікон. Відаць, аўтарызат ужо меў вялікі, бо геаграфія заказаў шырокая. Кафедральны сабор у Варшаве ўпрыгожыў яго абраз «Грыгорый Дваяслоў». Два абразы былі прапанаваны краснаспой царкве ў Дынабургу. Некалкі ікон напісаў і для праваслаўнай царквы ў малдаўскім мястэчку Ларканы. Шмат працаваў у сталіцы. Не забыўся пра яго і Іосіф Гашкевіч, які ўжо быў першым расійскім консулам на японскім востраве Хакадзэ. Прыкладна ў 1860 годзе консульства пабудала сваю царкву. Для яе Кандрат Ільчы зрабіў два абразы. Плённа працавала яму і над іканастасам з 11 абразоў для Ялецкага палка. У адрозненне ад некаторых іншых мастакоў, ніколі не паўтараўся. Кожная ікона яго — гэта і мастацкі твор.

Біблейскія сюжэты прываблівалі тым, што дазвалялі далучыцца да вечных ісцін, спасцігнуць саму сутнасць чалавечага існавання. Разам з тым можна было сягнуць

у думках да таго загадкавага, якое пастаянна звязана з імем Тварца. На гэтыя сюжэты напісаў і шэраг гэматэчных карцін. Аднак па-ранейшаму асабліва любіў партрэт. На жаль, даследчыкам вядомы далёка не ўсе з іх.

У гэтым доля віны і яго самога. У аўтабіяграфіі назваў толькі асноўныя. Астатнія пазначыў як «партрэты прыватных асоб». Безумоўна, і сярод закаханых былі па-мастацку дасканалыя творы. Ён жа ўжо цудоўна валодаў тэхнікай жывалісу. Яго праца — прага высокага мастацтва. Але і імкненне да выжывання. Не паспеўшы закончыць адну работу, браўся за новую. Вучням і прыватным асобам вучылішча пры інструментальным завадзе на Аптэкарскім востраве даваў урокі.

Партрэт гадоўнага святара арміі і флоту Васіля Кутневіча.

Партрэт Ганны Дараган.

Пачаў падводзіць зрок. Асабліва здароўе пагоршылася ў 1867 годзе, але з пэндзілем не развітаўся. Нарэшце стаў хадайнічаць аб пенсіі за трыццацігадовую працу. Далі невялікую, усяго 200 рублёў у год. Столькі атрымлівалі студэнты першакурснікі Акадэміі мастацтваў, якія вучыліся за дзяржаўны кошт. З чаго пачынаў як прафесійны мастак, тым і скончыў...

Апошні свае гады правёў у родным Слуцку. У нечым павёў сябе, як тыя птушкі. Кітай для яго стаў своеасаблівым выраем. Ды ў цёплых краях добра, а сэрца цягне ў свае пенаты. Першы беларускі мастак, які пабываў у Кітаі, памёр прыкладна ў 1883 годзе. З яго багатай мастакоўскай спадчыны захавалася не так і шмат. Чатыры работы ёсць і ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Хоць у шэрагу беларускіх твораў Кандрат Карсалін і не першы, без яго немагчыма ўявіць гісторыю беларускага выяўленчага мастацтва, асабліва партрэтнага жывалісу.

Барацьба з рэпертуарнай засухай

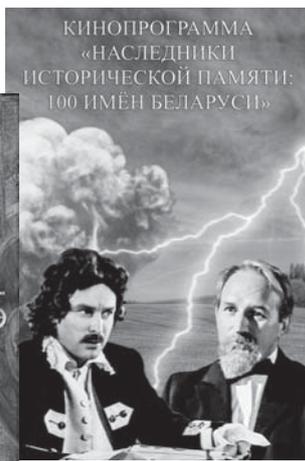
На фоне санкцый, з якімі абрынуліся на Расію іншыя дзяржавы, заканамерна пацярпела і расійская кінаіндустрыя, цесна звязаная з нашай, айчынай. Рэч у тым, што на долю прадукцыі тых краін, якія падтрымалі санкцыйную палітыку, у дакаранавірусныя часы стабільна прыходзілася большая частка ад усіх тутэйшых кінасеансаў. Аднавядна, беларускі пракат таксама зачэпіла — па патрабаванні праваўладальнікаў некаторыя чаканія блакбастары былі зняты з пракату за дзень да прэм'еры, на іншыя ж наклалі вета задоўга да даты першага паказу.

У цяжка для пракатнай галіны часіны на падмогу ненаднім ілюзіянам падаспела айчынная фільмавытворчасць. У пошуках карцін для заўважэння рэпертуарных лакун работнікі рэспубліканскай кінасеткі

звярнуліся да Нацыянальнай студыі «Беларусьфільм», чые бязмежныя фонды, акрамя іншага, налічваюць і немалую колькасць карцін для дзіцячай аўдыторыі. Так, не паспелі крэслы кінатэатраў астыць пасля вясенніх вакацый, як глядзельныя залы па ўсёй краіне ізноў запрашаюць школьнікаў на тэматычныя прагляды.

Напрыклад, маленькія жыхары Магілёўшчыны гэтымі днямі агрымалі магчымасць убачыць некаторыя з прыкметных беларускіх мультфільмаў. Тут вам і першы поўнаметражны анімацыйны мюзікл «Зоркі сёмага неба» (2020, рэж. Алена Турава), і казачнае «Паданне пра гуслі» (2019, рэж. Таццяна Кубліцкая), і ваенна-патрыятычная «Баявая машына» (2018, рэж. Наталля Касцючэнка), і кранальная «Лыжка для салдата» (2015, рэж. Ірына Тарасова). На экраны Магілёва на кароткі тэрмін вярнуліся таксама сямейная камедыя «На спіне ў чорнага ката» (2008, рэж. Іван Паўлаў) ды баявік «Чорны сабака» (2018, рэж. Аляксандр Франкевіч-Лае, Уладзімір Янкоўскі).

Іншы трэнд, зададзены пракатчыкамі, — зварот да залатой класікі айчыннага кінематографа. Магілёўскім сінэфілам прапанавалі ўспомніць такія фільмы, як «Гадзіннік спыніўся апоўначы» (1958, рэж. Мікалай Фігуроўскі) і «Нашы суседзі» (1957, рэж. Сяргей Спашню). Думаецца, у хуткім часе да ідэі правядзення падобных рэтраспектыўных паказаў старых беларускіх стужак прыйдуць і кінатэатры іншых абласцей. Пакуль жа афішы абмяжоўваюцца карціцамі максімум апошніх дзесяцігоддзяў. Скажам, у Віцебску нядаўна дэманстраваліся анімацыйныя «Песня жаўрука» (2014, рэж. Таццяна Кубліцкая) і «Пра дзяўчынку Жэню» (2011—2017, рэж. Таццяна Жыткоўская).

Гэтаксама і сталічны «Кінавідэапракат», найбольш чулівы да дэфіцыту відовішчаў, звярнуўся па дапамогу да нацыянальнай фабрыкі мрояў. Падчас нядаўніх вакацый у шматлікіх мінскіх залах круцілі ігрышы «Тум-Пабі-Дум» (2017, рэж. Вячаслаў Нікіфараў) і мультыплікацыйны «Прыгоды Несцеркі» (2013, рэж. Ігар Волчак). Стужкі не першы год трымаюць на сваіх плячах канікулярны рэпертуар. Зрэшты, пасля канікул школьнікі не спынілі паходаў у кіно. Так, гэтымі днямі маленькія глядачы змогуць наведваць таксама паказы фільма «Правілы геймера» (2018, рэж. Ігар Чацверыкоў).

Акрамя таго, у рамках Года гістарычнай памяці мінскі «Кінавідэапракат» пры падтрымцы Камітэта па адукацыі Мінгарвыканкама зладзіў цікавае мерапрыемства «Спадчыннікі гістарычнай памяці: 100 імёнаў Беларусі». Кожны чацвер для навуэнцаў устаноў сярэдняй спецыяльнай адукацыі ў трох сталічных кінатэатрах дэманструюцца дакументальныя стужкі з цыкла «100 імёнаў Беларусі», створанага на студыі гістарычных фільмаў «Майстэрня Уладзіміра Бокуна». Толькі ўчора ў рамках праграмы дэманстраваліся «Соф'я Кавалеўская. Дылема вялікай жанчыны», «Бенедыкт Дыбоўскі. Тайна свяшчэннага мора» і «Вітольд Цэрскі. De rebus omnibus». Што ж, чакаем працягу акцыі!

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Юныя глядачы перад сеансам.

Халоднае лязо фатуму

Сярод шматлікіх беларускіх карцін, якія апошнім часам прыйшлі на экраны сталічных кінатэатраў, каб спаголіць глядацкі голад, асобна вылучаецца адна. Мастацкі фільм рэжысёраў Юрыя Ялхова і Дзмітрыя Зайцава пад назвай «Дамоклаў меч» упершыню быў прэзентаваны публіцы 9 красавіка ў кінатэатры «Піянер». Рамантычная меладрама, знятая аўтарамі па-за межамі Нацыянальнай кінастудыі, за ўласныя сродкі і без спонсарскіх укладанняў, апавядае гісторыю каханання двух адзіночкіх сэрцаў, чыя пульсацыя па іроніі лёсу можа ў любы момант спыніцца...

Немалады хірург па імені Радзівон («гучыць-як-Напалеон»), чыю ролю выконвае Ігар Фільчанкоў, і папулярная

маладзёжная спявачка Дзіяна (Вера Палыкова) выпадкова знаёмцяцца падчас прагулкі ў раскошным парку, што нібыта раскінуўся на тэрыторыі анкалагічнага дыспансера (надзвычайны пейзажы адрозніваюць месца здымак — Цэнтральны батанічны сад). Або два героі, як хутка высявятляецца, — пацыенты клінікі. У мужчыны — запущаная пухліна, геранія пакутуе ад лейкеміі. Пры знаёмстве паміж імі прабягае іскра, якой наканавана ў хуткім часе распаліцца полымем сапраўднага кахання.

Якія ж перашкоды паўстаюць на шляху персанажаў, што за сіла супрацьстаіць іх каханню? Па праўдзе сказаць, няма такой... Фактычна адзіным антаганістам карціны становіцца няўмольны фатум, які яшчэ і выстрэльвае — што той «бог з машыны» — непрадказальным чынам. Дадзеная асаблівасць хаця і надае гісторыі трагедыянага пафасу, а ўсё ж развіццё сюжэта не спрыяе. Такая, з дазволу сказаць, бесканфліктнасць прымушае герояў увесць фільм (зусім не кароткі, як па мерках сучаснага аўтарскага кіно) таптацца на месцы.

«А чаму гэта яны абавязкова павінны куды-небудзь несціся?» — небеспадстаўна заўважыце вы. Сапраўды, гісторыя кінематографа (беларускага, у тым ліку) знала шмат прыкладаў, так бы мовіць, бессюжэтных палотнаў — існуюць цэлыя жанры і адпаведныя эстэтычныя дактрыны (ад мамблбору да «павольнага кіно»). Важнае адрозненне «Дамоклава мяча» ў тым, што яго аўтары цвёрда заяўляюць аб сваёй прысутнасці ў фільме. Карціна

прэтэндуе на змястоўнасць, але пры гэтым пазбаўлена драматургічнага стрыжня.

Ні вялікая розніца ва ўзросце, ні сацыяльная прыналежнасць галоўных герояў не здольныя пахіснуць іх пачуццяў, бо персанажаў ураўноўвае чаканне смерці (сцэнарый напісаны Анатолем Дзялендзікам, і з пункту

Верагодна, падобнага роду дэталі, адкрытыя вочу глядача, але схавааны ад саміх герояў, павінны працаваць на цэнтральную ідэю стужкі. У жыцці заўсёды знойдуцца акалічнасці і апраўданні, каб нечага не рабіць, аднак нельга забываць аб дамоклывым мячы, які павіс над галавамі не толькі смяротна хворых, але і ўсіх без выключэння людзей

Кадр з фільма.

гледжання стылю рэплікі выпісаны густоюна. Зрэшты, стваральнікі імкнуцца падкрэсліць міжасобны канфлікт візуальна. Яскравы прыклад у кадры — палатно Васіля Пукірава «Няроўны шлюб». Падчас наведвання музея ў адным з эпизодаў Радзівон з Дзіянай з цікавасцю разглядаюць карціну.

(гэта яркая засведчыць канцоўка фільма). Таму, нягледзячы на вонкавую рознасць, героі працягваюць стасункі... Праблема ж у тым, што яны нават не спрабуюць супраціўляцца патоку, у які трапілі воляю сцэнарыста, і папросту не заўважаюць знакаў, што пасылае сусвет.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Фота з саіма kinominsk.by

Лёс прадказаў Шырма

Фота з сайта delji.ru

Львон Мурашка.

У Беларусі ёсць цэлыя гнёзды талентаў. Называю наўгад: Уздзеншчына, Краснапольшчына, Случчына, Капыльшчына, Клецчына. Апошнія два — таксама Случчына, толькі ў яе гістарычным разуменні. Тое ж тычыцца і некаторых гарадоў. Радзей, праўда, але і асобныя вёскі могуць упэўнена «заявіць»: і мы — не горшыя. Ды чамусьці ў гэтым не прызнаваліся. Таму за межамі іх многія не здагадаліся, што тут нарадзілася не адна, а некалькі знакамітастей.

Узяць, напрыклад, колішняе мястэчка, а цяперашні аграгарадок Сіняўка ў Клецкім раёне. Доўгі час мала хто ведаў, што з яе родам падарожнік, географ, этнограф Сяргей Сяргель, які вывучаў жыццё, побыт зыран, саамі, лапараў. Ды пра яго ўжо ёсць некалькі публікацый. Ёсць і пра Львона Мурашку, таксама выходца з Сіняўкі, але куды меней. А Львон Адамавіч заслугоўвае пра сябе добрага слова!

Саліст оперы, заслужаны артыст Літвы, а таксама заслужаны дзеяч мастацтваў — нарадзіўся 27 жніўня 1924 года ў самім харавога рэгентна, псаломшчыка мясцовай царквы. У аўтабіяграфіі адсутнічаюць звесткі, ці спяваў яго бацька на службе. Хутчэй за ўсё, не без гэтага было. Інакш чаму б раптам Львонка, які відаць з яго жыццяпісу, ужо ў трох-чатырохгадовым узросце ладзіў дома штоосьці накітавалі канцэртаў. Сабраўшы дзяцей, прасіў іх што-небудзь праспяваць, і ў гэты час махаў рукамі — па-свойму перадаваў тое, што наіраў у царкве, калі хорам дыржыжывалі.

І сам неўзабаве стаў спяваць у хоры. Колькі гадкоў ужо меў, не гаворыць, але не раней 1928 года, калі бацьку перавялі

ў Баранавічы. Спачатку ён быў рэгентам у старой царкве, а пасля — у новай. Аднак не толькі з бацькі браў прыклад. У хоры спявала і маці, і сястра Зоя. У канцы 1934 года бацьку перавялі рэгентам у Васкрасенскую царкву Клецка, але тут сям'я доўга не затрымалася.

На гэта паўплывала тое, што Львонку вырашылі аддаць у гімназію. А Зоя ўжо вучылася ў Вільні ва ўніверсітэце імя Стэфана Баторыя. Дык чаму не адправіць яго ў вільнюскае? Прываблівала і тое, што была беларускамоўнай. Калі перабрацца ў Вільню ўсёй сям'ёй, то дзеці будуць пад наглядом. Нямаю захадаў зрабіў Адам Мурашка, а свайго дамогся. Яго прызначылі ў Мікалаеўскую царкву ў Вільні.

Ды нечакана ўзнікла праблема, звязаная з паступленнем сына ў гімназію. Аднак не таму, што быў слаба падрыхтаваны. Ахвотных аказалася куды больш, чым вольных месцаў. Давялося ісці ў прыватную рускамоўную гімназію імя Аляксандра Пушкіна. Рабіў гэта без вялікага жадання, але, як хутка высветлілася, песімізм быў беспадстаўны. І ў гэтай

навукальнай установе знайшоў тое, да чаго ляжала душа. З задавальненнем слухаў лекцыі па музыцы кампазітара Канстанціна Галкоўскага. Канстанцін Міхайлавіч і сам выконваў некаторыя фартэп'яныя творы. Пры гэтым яго дачка падлівала.

Пазней Львон Мурашка вучыўся ў спевака «Ля Скалы» Сяргея Усціновіча, уладжэнца Ашмянаў. Браў урокі і ў вядомага літоўскага опернага выканаўцы Кіпраса Пятраўскаса. Завітваў у гімназію і Рыгор Шырма, тады рэгент у Прачысценскім саборы. Усцешвала сэрца, што сям'я жыла ў доме, дзе некалі жыў і Васіль Качалаў, беларус па паходжанні. Было на каго раўняцца.

Знаёмства з Рыгорам Шырмам мела добры працяг. Пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Рыгор Раманавіч запрасіў Львона Мурашку ў Беларускі ансамбль песні і танца, які ўзначальваў. Аднак, хоць кожны талент быў на ўліку, клапаціўся аб тым, на каго ўскладаў вялікія спадзяванні. Раіў ім працягваць вучобу над удасканаленнем прафесійнага майстэрства.

Львон Адамавіч, паслухаўшы гэтай парады, вярнуўся ў горад сваёй маладосці. Стаўшы салістам вакальнага квартэта Вільнюскай філармоніі, адначасова займаўся ў кансерваторыі. Яшчэ студэнтам выйшаў на оперную сцэну. Пазней адначасова працаваў у оперы і філармоніі. Месцы працы мяняліся. Вяртаўся туды, адкуль пайшоў, а ў 1975—1988 гадах быў салістам толькі оперы. Працаваў і выкладчыкам акавальнай кафедры Літоўскай дзяржаўнай кансерваторыі.

Цудоўны голас, дзюна творчая працаздольнасць — галоўнае, што прываблівала ў ім. Заўсёды падкрэсліваў: па нацыянальнасці — беларус. Пачынаючы з таго часу, калі заходнебеларускія землі знаходзіліся пад уладай Польшчы. Наколькі гэта было небяспечна, сказана нямаля. Але не лішне і яшчэ раз нагадаць.

Уладкоўваючыся на працу, патрабавалася запоўніць анкету, у якой былі графы «нацыянальнасць» і «вера-вызнанне». Калі ты беларус, праўдзіваць дорага каштавала. Пра гэтае пагардлівае стаўленне казаў так: «Як чалавек запоўніў і напісаў «беларус», а ў другой графе напісаў «праваслаўны», то, братка, тады можаш ісці, і, можа, яшчэ возьмуць на шашу разбіваць каменні, як тады бруквалі, там сядзелі мае суродзічы — анучамі закручаныя ногі — і білі гэтыя камяні за адзін золоты ў дзень».

Як прыкра і балюча стала яму, калі ўжо ў Літоўскай Рэспубліцы знаходзіліся тыя, хто папракаў яго за неналежны паводзіны. Маўляў, не запытайце, супрацоўнічаць з Пасольствам Рэспублікі Беларусь у Літве ці абыходзіць яго. «Зрадай беларускай справе» ўспрынялі нават удзел у адным са З'ездаў беларусаў свету, што праходзіў у Мінску. Нібыта павінен быў запытацца, ехаць туды ці ўсё ж устрымацца. Пры тым, што гэты, як на іх думку, «нясведмавы» беларус рабіў куды больш, чым многія з іх разам узятыя.

Да кіпнаў і папрокаў яму было не прывыкаць. Ды калі б зважаў, а яшчэ балюча рэагаваў на такую несправядлівасць, сказвалася б на творчым настроі. Не працавала б так плённа. А так, як сам падлічыў, выканаў больш як 60 оперных партый у операх Аляксандра Барадзіна, Аляксандра Даргамыжскага, Мікалая Рымскага-Корсакава, Мадэста Мусаргскага, Пятра Чайкоўскага і іншых кампазітараў. У яго канцэртным рэпертуары было за 800 розных твораў, якія прагучалі ў больш чым 6 тысячач канцэртаў. Аб'ездзіў многія гарады Савецкага Саюза, выступіў у Венгрыі, Германіі, Польшчы, Румыніі, Чэхаславакіі, Югаславіі...

Памёр у ноч на 9 сакавіка 2009 года, а свой вечны спачын знайшоў на Еўфрасінеўскіх могілках у Вільнюсе.

Віталь СЯРОДКА

суродзічы ў свеце

Расійскі пейзажыст з Чэрвеня

Пейзажы Хведара Ясноўскага, які нарадзіўся на Ігуменшчыне ў Мінскай губерні, і зараз знаходзіцца ў Траццякоўскай галерэі ў Маскве, у мастацкіх музеях Мінска, Ніжняга Ноўгарада, Стаўрапаля... Варта паглядзець на «Пахмурны дзень» (месца захоўвання — Стаўрапольскі краявы музей выяўленчых мастацтваў), каб зразумець, што Хведар Ясноўскі на праўду быў настаўнікам многіх вучняў Струганавскага вучылішча.

Хведар Ясноўскі.

Прасторы зямлі, рускага радодля XIX стагоддзя арганічна спалучана з пахмурным небам. Цяпер можна толькі здагадацца, ці насілі фарбы нашага суродзіча сацыяльны характар, ці мелі суладдзе з рускім, яскравым жыццём. Ды і ці ў гэтым цяпер справа? Мастак на ўсё пазірае з рокам свайго сэрца, сваёй душы. Вядома ж, прысутнічаюць у гэтым позірку і грамадскія, сацыяльна-палітычныя перакананні творцы...

Светабачныя Хведара Ясноўскага заклікае найперш пільна ўгледзецца ў бяскрыпны свет прыроды, у прырэста, шматаблічнае народнае жыццё. На заднім плане карціны «Пахмурны дзень» — вазы з сялянамі, занятымі сваімі паўсядзённымі клопатамі. Струганавскага кола раў, іх «пахмурная еднасць» —

адлюстраванне няпростага сялянскага жыцця. Здаецца, «Пахмурны дзень» — як адбітак «пахмурнага жыцця»...

«У ваколіцах Кунцава» — карціна Хведара Ясноўскага, што захоўваецца ў Ніжагародскім мастацкім музеі. «Могілі ў Мазілаве пад Масквою» — палотнішча, якое ўпрыгожвае Траццякоўскую галерэю. «Пейзаж. 1884»... «Пейзаж. 1887»... Агледзіны рэпрадукцыі гэтых і іншых работ — падарожжа ў свет таленавітага, класічнага пейзажыста, мастака, які выбудовае свет згодна з філасофскім асэнсаваннем рэчаіснасці. Уважлівае ўзіранне ў навакольнае суіснуе — аснова паспяховага адлюстравання жыцця.

Палотнішчы Ясноўскага на аўкцыёнах жывапісу каштуюць па сённяшніх мерках не так і шмат. Пейзаж «Выгляд на горад» (1889 год) быў выстаўлены за 80 000 рублёў. Праўда, і памерам ён не вялікі. І ўсё ж карціны іншых пейзажыстаў таго часу каштуюць значна болей... Работы Віктара Зарубіна (як, напрыклад, пейзаж «Баркас на раце») — у межах 460 000 і болей рублёў. Ды справа, відаць, не ў гэтым... Галоўнае ў іншым... Хаця б у тым, што за дзесяцігоддзі працы ў Струганавскім вучылішчы дзясяткі будучых зорак рускага жывапісу вучыліся асновам майстэрства якраз у Ясноўскага...

Нарадзіўся Хведар Іванавіч у снежні 1833 года ў Ігумені (сённяшні Чэрвень). Ігуменшчына — радзіма мастакоў братоў Гараўскіх (Іпаліта, Апалінарыя і Гілярыя) — маёнтка іх бацькоў месціўся ў вёсцы Уборкі, на Бярэзіншчыне) беларускага і французскага мастака Файбіша-Шрагі Царфіна (нарадзіўся ў Смілавічах), аднаго з найбуйнейшых майстроў «Парыжскай школы» Хаіма Сучіна. Пералік можа быць на дэва доўгі.

Вучыўся Хведар Ясноўскі ў маскоўскай Другой малявальнай школе, якую пазней называць «Струганавскай акадэміяй». Поруц з ім займаўся і Васіль Рыгоравіч Пярю (1834—1882). Пасля заканчэння вучылішча

Работа «Лясны ручай».

Хведар Іванавіч быў пакінуты ў ім выкладчыкам. І заставаўся на гэтай пасадзе амаль 40 гадоў — да 1892 года. У гэты час у вучылішчы, вядома, авалодалі майстэрствам Іван Качакоў (1873—1935), Сяргей Ляднёў-Шчукін (1875—1961), Канстанцін Макоўскі (1839—1915) і іншыя будучыя знакамцітасці.

І ўсё ж мастацкая сладчына нашага земляка, творы якога захопленыя набылі вядомыя калекцыянеры Расійскай імперыі Павел Траццякоў (1832—1898) і Казьма Салдацёнкаў (1818—1901), мала вядома. Бездакорнасць, збірлівыя, мастацкі густы Траццякоў і Салдацёнкава вытрымала выпрабаванне часам. Траццякоўскай галерэя, аснову якой склалі зборы Паўла Міхайлавіча, — і сёння адно

з самых прыцягальных месцаў адкрыцця спраўданага жывапісу.

Казьма Пярэнцэвіч Салдацёнкаў сваю калекцыю (а ў ёй сярод 269 работ — карціны Трапініна, Ге, Айвазоўскага, Фядотава і іншых славетных майстроў) завяшчаў Румянцаўскаму музею (існаваў у 1828—1924 гг.). Пачынаючы з 2012 года ў мінскім выдавецтве «Беларусь» выходзіць серыя невялікага фармату выданняў «Славуцкія мастакі з Беларусі». Мо з часам выйдзе ў гэтай серыі і кніжачка, прысвечаная Хведару Ясноўскаму (1833—1901), біяграфія і творчасць якога спраўдзіў патрабуюць дэтальнага вывучэння? Ды і адну з вуліц у сучасным Чэрвені чаму б не назваць імем Хведара Ясноўскага?

Мікола БЕРЛЕЖ

Алена Бобіна.

Алена Бобіна — дырэктар Смаргонскага гісторыка-краязнаўчага музея. Па адукацыі — спецыяліст у галіне эканамічнага права. Аўтарка вершаў на філасофскія і патрыятычныя тэмы. Цудоўная мама і прыгожая жанчына, чалавек, які робіць усё магчымае, каб тыя камяні, што служылі сценамі і аховай нашым далёкім продкам, захаваліся і для будучых пакаленняў... Сёння спадарыня Алена распавядае, што прывяло яе ў гэтую складаную сферу, на што нагнае няпроста праца, вынікі якой далёка не заўжды відаць адразу.

— Ахова спадчыны — галіна, якая вымагае найперш альтруізму. Да асн-савання, што гэта тваё, трэба ў пэўнай ступені дарасці. Як вы ўсвядомілі, што хочаце гэтым займацца?

Простыя рэчы Культурны код

— У сферу аховы спадчыны прыйшла ў 2013 годзе і з таго часу не пакідала яе, нягледзячы на змену пасадаў і ўстаноў, дзе даводзілася працаваць. Вы слухна заўважылі пра альтруізм, але перадусім — патрыятызм. Ахова і папулярныя гісторыка-культурнай спадчыны — справа для душы. Ніколі не ўспрымала яе як работу, якую выконваеш па 8 гадзін 5 дзён на тыдзень. Вялікая радасць тоіцца ў судакрананні з праявамі культурнай дзейнасці продкаў, а магчыма і спрычыніцца да зберажэння нашай спадчыны для будучых пакаленняў надае жыццю асаблівы сэнс.

— Якая спецыфіка канкрэтна гэтага віду дзейнасці як грамадскай актыўнасці?

— Работа з гісторыка-культурнай спадчынай істотна пашырае кругазгляд. Усвядоміла гэта яшчэ з часоў службы на пасадзе спецыяліста па ахове помнікаў, калі прыходзілася быць усім пакрысе: гісторыкам, архітэктарам, рэстаўратарам, мастацтвазнаўцам, географам, інтэрв'юерам, аператарам, сцэнарыстам, фатографам і г. д. Сёння займаешся навуковай працай па даследаванні народнай інструментальнай музыкі, заўтра прабіваешся праз ласны гучшар да старажытных могілнікаў альбо шукаеш новыя аб'екты для ўключэння ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Беларусі. У тым і цікавасць, асабліва і такога роду заняткаў. А яшчэ гэтая справа прыцягвае ў тваё

жыццё мноства цудоўных людзей з неабсяжным унутраным светам, ад якіх штодня ўзбагачаешся сам.

— Што самае незвычайнае ў справе аховы спадчыны?

— Эмацыянальна, энергетычна ты ўсведамляеш такую радасць, задаволенасць, удзячнасць людзей, якіх даўно ўжо няма на свеце, але якія мелі сэнсам жыцця або лічылі вялікай важнасцю і каштоўнасцю для сябе тыя матэрыяльныя

і нематэрыяльныя культурныя ўдасаванні, што сёння мы збераглі. Гэта наш культурны код, які павінен быць захаваны.

— Якія якасцей характару вымагае ваша дзейнасць?

— Перш за ўсё любові да сваёй Айчыны, гонару за сваю нацыю, што ты і трансліруеш у свет, каб атрымаць у адказ павагу да беларусаў і Беларусі. А таксама актыўнасці, смеласці ў адстойванні высокіх прынцыпаў сваёй дзейнасці і, што вельмі важна, аптымізму, бо ён, паверце, спатрэбіцца на кожным кроку.

— Над чым працуеце цяпер?

— На дадзены момант мы рухам праект па ўзвядзенні на Юравай гары каля Крэўскага замка вежы-дзорцы, якая існавала на гэтым месцы ў XIV ст. і ўваходзіла ў абаронча-сігнальную сістэму замка; а таксама паэтапныя рамонтна-рэстаўрацыйныя работы на аб'екце «Капліца-пахавальня Качаной. Пачатак XX ст.» у в. Івашкаўца.

Абодва праекты фінансуюцца за кошт сродкаў прыватнай асобы, аднаго з шанавальнікаў беларускай гісторыі і культуры. Над рэалізацыяй праектаў працуюць таленавітыя архітэктары і дасведчаныя гісторыкі. Я ж выступаю арганізатарам працэсу, нагхняльнікам. Вынікі нашых агульных намаганняў падкрэсліць гістарычную непаўторнасць Смаргоншчыны і павялічаць яе турыстычны патэнцыял.

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ
Фота з архіва Алены Бобінай

Капліца ў Івашкаўца.

зваротная сувязь

Праз браму памяці

У нядзелю і чацвер на канале «Культура» Беларускага радыё ўвазе слухачоў — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Людмілы Рублеўскай «Золата забытых магіл».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе прэм'еру — пачатак апавесці Васіля Быкава «Пайсці і не вярнуцца». У «Радыёбібліятэцы» гучыць твор Пятра Васючэнікі «Дванаццаць подзвігаў Теракла». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вярчэнні эфіры выходзяць слухачоў апазданні. Для аматараў паэзіі ў праграме «Прачулым радком» прагучаць вершы Кастуся Жука.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць дзве часткі радыёспектакля «Крыж» па аднайменнай п'есе Аляксея Дударова. Юным прыхільнікам мастацкага вярчэння канал «Культура» прапануе ў выходныя «Дзіцячы радыётэатр» з пастаноўкамі з фондаў. Штовечар у 21.00 — «Вячэрняя казка» для маленькіх. Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штодзённіка «LiM».

У нядзелю і сераду на «Культуры» — радыёверсія тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы». Гэтым разам госця эфіру — паэтка Вера Буланда.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

25 красавіка — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы на прэзентацыю зборніка «Чарнобыліку вечная горыч» (15.00).

26 красавіка — у публічную бібліятэку № 21 на імпрэзу з юнай паэтэсай Янінай Босак (13.30).

26 красавіка — у літаратурны клуб «Азарэнне» на сустрэчу з маладой пісьменніцай Кацярынай Стрылавай (15.30).

27 красавіка — на імпрэзу, прысвечаную Дню Перамогі, з дзіцячым пісьменнікам Дзмітрыем Мікалаевым у СШ № 10 (12.30).

27 красавіка — у бібліятэку № 6 імя В. Віткі на аўтарскі праект Уладзіміра Мазго — святая паэзіі і музыкі «Мінскія сакавіны» (13.00).

27 красавіка — на імпрэзу ў бібліятэку № 7 (14.00).

27 красавіка — у літаратурны клуб «Шчырасць» пры бібліятэцы № 22 на сустрэчу, прысвечаную 45-годдзю Маскоўскага раёна г. Мінска (16.00).

27 красавіка — у Цэнтральную бібліятэку імя Я. Купалы на імпрэзу «На далонях музыкі і слова» з прэзентацыяй кнігі Валянціны Паліканінай «Исцеление верностью» (17.30).

28 красавіка — у СШ № 26 на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым, прысвечаную Дню Перамогі (13.00).

28 красавіка — у бібліятэку № 2 імпрэзу з Уладзімірам Мазго, прысвечаную Году гістарычнай памяці (14.00).

28 красавіка — на сустрэчу з маладой паэтэсай Таццянай Купрыянец. Мерапрыемства, прысвечанае Дню Перамогі, адбудзецца ў Архітэктурна-будаўнічым каледжы (18.00).

29 красавіка — у гімназію № 192 на імпрэзу з Міхасём Пазняковым, прысвечаную Году гістарычнай памяці (12.00).

24 красавіка — 130 гадоў з дня нараджэння Іосіфа Сіманаўскага (1892—1967), бібліятэказнаўца, бібліяграф, перакладчыка, заслужанага дзеяча культуры БССР.

24 красавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Варбіцкага (1937—2006), скульптара.

24 красавіка — 75 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Дзяменшкі (1947—2006), артыста эстрады, выканаўцы на ўдарных інструментах, заслужанага артыста БССР.

25 красавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Васіля Воінкава (1902—1986), акцёра, заслужанага артыста БССР.

25 красавіка — 110 гадоў з дня нараджэння Іосіфа Шульмана (1912—1990), кінарэжысёра, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

25 красавіка — 85 гадоў таму (1937) была адкрыта Беларуска-дзяржаўная філармонія.

27 красавіка — 60-гадовы юбілей святкуе Аляксандр

Шалкаплясяў, акцёр, заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь.

28 красавіка 85 гадоў спаўнення Леаніду Чахоўскаму, артысту балета, педагогу, заслужанаму артысту БССР.

28 красавіка 70-гадовы юбілей адзначае Аляксандр Аляшкewіч, балетмайстар-пастаноўшчык Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

29 красавіка 75-годдзе святкуе Анаоль Кузняцоў, жывапісец, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

29 красавіка 75 гадоў спаўнення Юрыю Фейгіну, акцёру, заслужанаму артысту Рэспублікі Беларусь.

29 красавіка 75-годдзе адзначае Анаоль Яскін, мастак манументальнага, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, графік.

29 красавіка 70-гадовы юбілей святкуе Яўген Ціханаў, жывапісец.

Каляндар падрыхтаваны БДАМЛМ

Перастала біцца сэрца паэта, музыканта, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Дзмітрыя Геранімавіча КРАСКОЎСКАГА.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае абласное аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці калегі і выказваюць шчырыя спачуванні родным, блізкім, прыхільнікам яго творчасці.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
каляндар:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Далдзімава
Жана Запарыка
Анаоль Казлоў
Анаоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфарыў
Мікалаі Чарнінец
Іван Чарота
Іван Шэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісны індекс:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаяўцаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КРАККОЎСКАЯ
Нумар падпісанні ў друку
21.04.2022 у 11.00
Ум. друку. арк. 3,72
Наклад — 681

Друк Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 987
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэдакуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-6686

